

**Kommittén för inrättande av en
delegation mot segregation**
Ku 2017:01

Segregation

En bild av läget i landets kommuner inför inrättandet av
Delegationen mot segregation

Sammanfattning

Kommittén för inrättande av en delegation mot segregation har mellan augusti och oktober 2017 träffat representanter från 29 av landets 30 största kommuner, samt Borlänge, Landskrona och Trollhättan i syfte att få kunskap om det arbete som utförs lokalt, samt om de utmaningar och möjligheter som landets kommuner ser kopplat till segregation. Förutom kommunrepresentanter har kommittén träffat representanter från landsting, civilsamhällesorganisationer och forskare samt gjort studiebesök hos olika verksamheter. Bakgrunden till kommunbesöken är det långsiktiga reformprogram för minskad segregation som regeringen presenterade i juni 2016. Reformprogrammet syftar till att lyfta socialt utsatta områden och bryta segregationsmekanismer strukturellt.

Som en del av reformprogrammet har regeringen beslutat att inrätta en ny myndighet, Delegationen mot segregation (Delmos). Delmos ska, i samverkan med kommuner, landsting, myndigheter, forskare och organisationer i det civila samhället, verka för genomförandet av reformprogrammet. Jonas Nygren utsågs i mars 2017 till särskild utredare för att förbereda och genomföra bildandet av den nya myndigheten som ska starta sin verksamhet den 1 januari 2018.

Kommittén för inrättande av en delegation mot segregation är en organisationskommitté som leds av Nygren. Av avgörande betydelse för Delmos framtida arbete är att insatser planeras och genomförs utifrån befintlig kunskap och mot bakgrund av tidigare erfarenheter samt på ett sätt som tillför ett tydligt mervärde till det arbete som bedrivs idag. Det är mot den bakgrunden som kommunbesöken genomförts.

Den här rapporten är en sammanfattning av kommitténs samtal under kommunbesöken. Rapporten aspirerar inte på att ge en allomfattande bild av allt som görs i Sveriges kommuner för att motverka segregationen och dess effekter. Syftet med rapporten är snarare att ge en ögonblicksbild av läget, samt att vara en av flera utgångspunkter för Delmos framtida arbete. Rapporten fungerar också som en återrapportering till alla de som gett av sin tid för att träffa kommittén. Rapporten är sammanställd av utredningssekreterare Birgitta Guevara och Andrea Hallberg.

Segregation handlar om att människor från olika befolkningskategorier är separerade från varandra utifrån exempelvis socioekonomi. Segregation förekommer på många arenor, exempelvis på bostadsmarknaden, arbetsmarknaden och inom skolan. I dagligt tal, men också inom politiken och i nyhetsmedierna, används begreppet ofta i relation till boendesegregation och inte sällan används begreppet ”segregerade bostadsområden” som synonymt

med de bostadsområden som har störst utmaningar socioekonomiskt. De flesta forskare, men även många praktiker, har en mer relationell syn på segregation och betonar relationen mellan områden som har socioekonomiska utmaningar och områden som är socioekonomiskt starka. Kommittén har en relationell syn på segregation. Det är inte ett bostadsområde, en stadsdel eller en skola som är segregerad, utan hela kommuner och regioner. Att segregationen är relationell innebär att utvecklingen i olika skolor och bostadsområden påverkar varandra.

De kommuner vars representanter kommittén träffat arbetar med segregation utifrån olika förutsättningar. Näringslivets sammansättning skiljer sig åt liksom medelinkomst och arbetslöshet. Vissa kommuner är gamla industriorter som genomgått stora omvandlingar, medan andra kommuner har en lång tradition av att vara platser för lärosäten. Vissa kommuner har fram till nyligen kämpat mot avfolkning, andra präglas sedan länge av befolkningstillväxt. Några kommuner har under en längre tid haft en hög invandring och ett högt flyktingmottagande, andra har fram till nyligen tagit emot mycket få nyanlända. Alla dessa variabler påverkar kommunernas befolkningssammansättning vad gäller bland annat utbildningsnivå, åldersstruktur, arbetslöshet, inkomstnivåer, grad av ohälsa och andel invånare med utländsk bakgrund. Det innebär att arbetssätt och samverkan behöver anpassas till de lokala och regionala förutsättningarna. Det innebär också att behovet av kunskap skiljer sig åt.

Kommunernas skilda förutsättningar och organisation beskrivs i kapitel 2. I nästföljande kapitel (kap 3) redogörs för några av de frågor som diskuterats och de insatser som presenterats vid kommunbesöken. Det handlar om bostads-, utbildnings-, hälso- och arbetsmarknadsfrågor, men också om frågor med koppling till ökad trygghet och stärkande av demokratin samt om behovet av samverkan såväl internt i kommunerna som externt med andra aktörer. I kapitel 4 diskuteras några av de utmaningar och möjligheter i arbetet mot segregation som synliggjorts under kommunbesöken och i det avslutande kapitlet (kap 5) sammanfattas de huvudsakliga förväntningar och synpunkter på Delmos framtida arbete som framkommit under kommunbesöken. Kapitel 3 och 5 bygger på den kunskap och de synpunkter som framförallt kommuner, men även landsting, forskare och civilsamhällets representanter fört fram under kommunbesöken. Kapitel 4 är en redogörelse för några av kommitténs slutsatser utifrån kommunbesöken.

En övergripande slutsats från kommunbesöken är att det görs mycket för att förbättra situationen i de stadsdelar i landet som har störst utmaningar socioekonomiskt. Det pågår även insatser som syftar till att minska skillnaderna

i människors livsvillkor och uppväxtvillkor riktade till hela städer och kommuner.

Framgångsfaktorer som framkommit under kommunbesöken är att utgå från ett helastaden-perspektiv, att använda sig av fysisk planering och bostadsbyggandet samt att synliggöra den mellankommunala och regionala nivån. Betydelsen av att arbeta långsiktigt, kunskapsbaserat och utifrån språk och begrepp som inte riskerar att stigmatisera har också synliggjorts. Tröttheten mot kortsiktiga projekt är utbredd. Andra framgångsfaktorer är att se sociala insatser som investeringar, att arbeta rättighetsbaserat, att motverka diskriminering samt att ta tag i de svåra frågorna och att hantera målkonflikter. Vikten av ett väl fungerande flyktningmottagande har också uppmärksammats liksom betydelsen av samverkan såväl internt inom de egna organisationerna som med externa aktörer. Viktigt är också att invånarna – och framförallt de som drabbas av segregationens negativa effekter – är med och formulerar både problem och förslag på lösningar. Tydligt är att de kommuner vars politiska ledningar är engagerade i frågan och lyfter frågan till kommunstyrelsen, når större framgångar och tar ett större grepp än andra kommuner.

De representanter från kommuner och andra verksamheter som kommittén träffat är generellt sett positiva till att det skapas en ny myndighet med uppdrag att motverka segregation. Det som framförallt efterfrågas är stöd att arbeta kunskapsbaserat, nätverk för erfarenhetsutbyte och stöd för samverkan mellan stat och kommun. Många efterfrågar även stöd för framtagande av fakta och statistiska jämförelser över tid. Dessutom anses Delmos kunna bidra till långsiktighet och uthållighet i arbetet mot segregation.

Innehåll

Sammanfattning.....	3
1. Kommitténs kommunbesök.....	8
1.1 Vad är segregation?	9
1.2 Avgränsningar och rapportens upplägg	10
2. Kommunernas skilda förutsättningar.....	11
2.1 Kommunernas organisation	12
3. En ögonblicksbild från landets största kommuner	14
3.1 Bostäder, trångboddhet och flyttmönster.....	14
3.2 Skolan och ungas uppväxtvillkor	16
3.3 Arbetsmarknad och arbetslöshet	17
3.4 Trygghet och brottsförebyggande insatser	18
3.5 Hälsofrämjande insatser	19
3.6 Demokrati, delaktighet och samhällsservice.....	20
3.7 Samverkan	21
4. Utmaningar och möjligheter	24
4.1 Helastaden-perspektivet	24
4.2 Fysisk planering och bostadsbyggande	26
4.3 Den mellankommunala och regionala nivån	27
4.4 Långsiktighet och sociala investeringar.....	27
4.5 Att arbeta kunskapsbaserat och utifrån begrepp som inte stigmatiserar.....	29
4.6 Flykten från det svåra och vikten av att hantera målkonflikter	30
4.7 Att arbeta rättighetsbaserat och motverka diskriminering	30
4.8 Mottagandet av nyanlända	32
4.9 Medskapande i formulering av problem och lösningar	33
5. Delegationen mot segregations framtida roll.....	35
5.1 Stöd att arbeta kunskapsbaserat	35
5.2 Nätverk för erfarenhetsutbyte och stöd för samverkan	36
5.3 Stöd att arbeta långsiktigt	37
5.4 Fördelning av statsbidrag	37
Källförteckning	38
Bilaga 1: Deltagande aktörer vid kommunbesöken.....	40
Bilaga 2: Exempel på verksamheter kommittén träffat.....	44
Bilaga 3: Möten med forskare	49

1. Kommitténs kommunbesök

Kommittén för inrättande av en delegation mot segregation har mellan augusti och oktober 2017 träffat representanter från 29 av landets 30 största kommuner samt Borlänge, Landskrona och Trollhättan. Kommunbesöken bestod av samtal med politiker och tjänstepersoner från de aktuella kommunerna samt med representanter från de landsting¹ som dessa kommuner tillhör.² Syftet med kommunbesöken var att få kunskap om det arbete som utförs lokalt, samt om de utmaningar och möjligheter som landets största kommuner ser kopplat till segregation. Förutom möten med kommuner och landsting har kommunbesöken bestått av samtal med civilsamhällsorganisationer samt studiebesök hos olika verksamheter.³ Kommittén har även träffat ett antal forskare som bland annat arbetar med utbildnings-, arbetsmarknads- och bostadsfrågor samt samhällsplanering, social oro, krisberedskap, diskriminering, samverkan och migration.⁴

Bakgrunden till kommunbesöken är det långsiktiga reformprogram för minskad segregation som regeringen presenterade i juni 2016. Reformprogrammet syftar till att lyfta socialt utsatta områden och bryta segregationsmekanismer strukturellt. Det sträcker sig över perioden 2017–2025 och ska i huvudsak fokusera på insatser inom fem utvecklingsområden: bekämpa brottsligheten, minska långtidsarbetslösheten, lyfta skolorna och elevernas resultat, stärka samhällsservicen och minska bostadssegregationen samt stärka demokratin och stödja det civila samhället. Som en del av reformprogrammet har regeringen beslutat att inrätta en ny myndighet, Delegationen mot segregation (Delmos).

Delmos ska, i samverkan med kommuner, landsting, myndigheter, forskare och organisationer i det civila samhället verka för genomförandet av reformprogrammet. Jonas Nygren utsågs i mars 2017 till särskild utredare för att förbereda och genomföra bildandet av den nya myndigheten som ska starta sin verksamhet den 1 januari 2018. Kommittén för inrättande av en delegation mot segregation är en organisationskommitté som leds av Nygren.

¹ Det finns 20 landsting i Sverige, av dessa har 13 stycken ett utökat ansvar för regional utveckling och därmed rätt att kalla sig regioner, även om de formellt är landsting. I den här rapporten åsyftar begreppet landsting även de landsting som har rätt att kalla sig regioner.

² Sveriges 30 största kommuner bjöds in, alla förutom Solna har deltagit i samtalen. Av de 16 landsting som bjöds in har alla förutom Region Västmanland och Region Jönköping deltagit. Inbjudna var kommunstyrelsens ordförande, vice ordförande och kommundirektör samt motsvarande i landsting. Att kommittén utöver de 30 största kommunerna i landet valt att träffa även Borlänge, Landskrona och Trollhättan beror på att de har utmaningar och kunskaper som var relevanta för kommittén att ta del av. En utförligare beskrivning av vilka kommuner och landsting kommittén har träffat finns i Bilaga 1.

³ En beskrivning av några av de verksamheter som kommittén besökt finns i Bilaga 2.

⁴ En beskrivning av vilka forskare kommittén träffat samt deras forskningsfokus finns i Bilaga 3.

Av avgörande betydelse för Delmos framtida arbete är att insatser planeras och genomförs utifrån befintlig kunskap och mot bakgrund av tidigare erfarenheter samt på ett sätt som tillför ett tydligt mervärde till det arbete som bedrivs idag. Föresatsen med kommunbesöken var att uppnå breda kunskaps- och erfarenhetsutbyten, att skapa kontakter, att lyssna in och skapa en nulägesbild för att lägga grunden för myndighetens framtida arbete. Avsikten var både att lyssna av hur kommuner och landsting arbetar mot segregation samt att kartlägga behov och förväntningar på Delmos. Förutom kommunbesöken har kommittén under hösten träffat ett antal relevanta nationella myndigheter, statliga utredningar, civilsamhälleorganisationer samt länsstyrelser.

1.1 Vad är segregation?

Segregation definieras i Nationalencyklopedin som ”det rumsliga åtskiljandet av befolkningsgrupper”. Det handlar med andra ord om att vissa befolkningskategorier är separerade från andra befolkningskategorier. De vanligaste bakgrundsvariabler som diskuteras är:

- Socioekonomisk bakgrund – inkomst, yrkes- och/eller utbildningsbakgrund.
- Etnicitet – nationalitet, religion, etnisk bakgrund och/eller kroppsliga kännetecken.
- Demografi – åldersgrupper, hushållstyper och/eller kön.

Segregation förekommer på många arenor, exempelvis på bostadsmarknaden, arbetsmarknaden och inom skolan. Det handlar om att människor med olika bakgrund bor i olika områden, går i olika skolor och arbetar på olika arbetsplatser eller inom olika yrken. Men det handlar inte bara om att dessa bostadsområden, skolor, arbetsplatser, yrken etcetera är åtskilda. Det handlar också om att de har olika status och påverkar människors livsvillkor på olika sätt. I dagligt tal, men också inom politiken och i nyhetsmedierna, används begreppet segregation ofta kopplat till boendesegregation och inte sällan används begreppet segregerade bostadsområden som synonymt med de bostadsområden som har störst utmaningar socioekonomiskt. De flesta forskare, men även många praktiker, har en mer relationell syn på segregation och betonar relationen mellan områden som har socioekonomiska utmaningar och områden som är socioekonomiskt starka. Kommittén har en relationell syn på segregation. Det är inte ett bostadsområde, en stadsdel eller en skola som är segregerad, utan hela kommuner och regioner. Att segregationen är relationell innebär att utvecklingen i olika skolor och bostadsområden påverkar varandra.

1.2 Avgränsningar och rapportens upplägg

Den här rapporten är en sammanfattning av kommitténs samtal under kommunbesöken. Rapporten aspirerar inte på att ge en allomfattande bild av allt som görs i Sveriges kommuner för att motverka segregationen och dess effekter. Syftet med rapporten är snarare att ge en ögonblicksbild av läget, samt att vara en av flera utgångspunkter för Delmos framtida arbete. Rapporten fungerar också som en återrapportering till alla de som gett av sin tid för att träffa kommittén.

Rapporten inleds med en beskrivning av kommunernas skilda förutsättningar och organisation (kap 2). I nästföljande kapitel (kap 3) redogörs för några av de frågor som diskuterats och de insatser som presenterats vid kommunbesöken. Det handlar om bostads-, utbildnings-, hälso- och arbetsmarknadsfrågor, men också om frågor med koppling till ökad trygghet och stärkande av demokratin samt om behovet av samverkan såväl internt i kommunerna som externt med andra aktörer. I kapitel 4 diskuteras några av de utmaningar och möjligheter i arbetet mot segregation som synliggjorts under kommunbesöken och i det avslutande kapitlet (kap 5) sammanfattas de huvudsakliga förväntningar och synpunkter på Delmos framtida arbete som framkommit under kommunbesöken. Kapitel 3 och 5 bygger på den kunskap och de synpunkter som framförallt kommuner, men även landsting, forskare och civilsamhällets representanter fört fram under kommunbesöken. Kapitel 4 är en redogörelse för några av kommitténs slutsatser utifrån kommunbesöken.

2. Kommunernas skilda förutsättningar

I de städer som kommittén besökt finns stora skillnader mellan olika bostadsområden. I vissa områden bor majoriteten av befolkningen i villor. Där är inkomsterna höga och arbetslösheten låg. Liknande livsvillkor med hög inkomst och låg arbetslöshet finns många gånger i centralt belägna områden i städerna där människor ofta bor i blandade upplåtelseformer. Andra – så kallade miljonprogramsområden⁵ – består huvudsakligen av flerfamiljshus med en hög andel hyresrätter. I dessa områden är inkomsterna ofta låga medan arbetslösheten, liksom andelen människor med utländsk bakgrund,⁶ är hög. Skillnaderna förstärks av att både asylsökande och nyanlända⁷ i relativt hög utsträckning – via så kallat eget boende (EBO) och egenbosättning⁸ – flyttar in i de bostadsområden som har störst utmaningar socioekonomiskt. I samtalen under kommunbesöken har det synliggjorts att boendesegregation finns både i större och mindre städer.

Under kommunbesöken betonades också att kommunerna arbetar med segregation utifrån skilda förutsättningar. Näringslivets sammansättning skiljer sig åt liksom medelinkomst och arbetslöshet. Vissa kommuner är gamla industriorter som genomgått stora strukturomvandlingar, medan andra kommuner har en lång tradition av att vara platser för lärosäten. I en del län beror de mellankommunala skillnaderna i stor utsträckning på bostadsbeståndets sammansättning. I vissa kommuner dominerar flerfamiljshus medan grannkommunerna har en stor andel villor vilket påverkar befolkningens

⁵ Miljonprogrammet var ett program för bostadsbyggande i Sverige 1965–1974. "Under de här åren byggdes det 1 005 578 bostäder i Sverige. I den summan ingår alla typer av hus över hela Sverige oavsett upplåtelseform. /.../ Höghusen var inte så dominerande i miljonprogrammet som många kanske tror. Lamellhus om tre våningar var den absolut vanligaste hustypen inom miljonprogrammet. En tredjedel av det som byggdes var dessutom villor och andra småhus" (www.boverket.se 2017-11-11).

⁶ Definitionen av utländsk bakgrund innefattar personer som är utrikes födda eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

⁷ Nyanländ är en person som är mottagen i en kommun och har beviljats uppehållstillstånd för bosättning på grund av flyktingskäl eller andra skyddsskäl. Även anhöriga till dessa personer anses vara nyanlända. En person är nyanländ under tiden som han eller hon omfattas av lagen om etableringsinsatser, det vill säga två till tre år. De anhöriga ska ha ansökt om uppehållstillstånd inom sex år från det att den person de har anknytning till först togs emot i en kommun. För anhöriga som ansökte om uppehållstillstånd senast den 31 december 2013 gäller andra tidsgränser (www.migrationsverket.se 2017-10-27). Alla som nyligen flyttat till en kommun från ett annat land är alltså inte nyanlända enligt den här definitionen.

⁸ Under asyltiden erbjuds de människor som kommit till Sverige för att söka asyl boende i Migrationsverkets regi, ett så kallat anläggningsboende (ABO). Cirka 60 procent valde under första halvåret 2017 att bo i ABO. Övriga väljer att ordna sitt boende på egen hand, så kallat eget boende (EBO). Att bo i EBO innebär i praktiken att bo som inneboende i någon form. Asylsökande ensamkommande barn bor under asyltiden i familjehem, stödboende eller i hem för vård av barn och unga (HVB-hem). De asylsökande som får uppehållstillstånd står återigen inför ett val. Antingen kan individen eller familjen ordna en bostad på egen hand i en kommun – så kallad egenbosättning – eller så kan de få hjälp av Migrationsverket att bli anvisade till en kommun. 2016 anvisades cirka 30 procent av det totala mottagandet. Majoriteten bosatte sig följaktligen på egen hand, ofta via inneboende. Kvotflyktingar kommer direkt till den kommun där de ska bo och ensamkommande barn som får uppehållstillstånd bor oftast kvar i den kommun där de bott under asyltiden. Familjeanknytningar bosätter sig där den familjemedlem de har anknytning till bor (Länsstyrelsen Västra Götalands län 2017:54–55).

sammansättning.⁹ På kommunbesöket i Skåne sa en kommunrepresentant att många kommuner vill attrahera resursstarka invånare, vilket gör att andra kommuner får ta emot fattigare invånare. Skillnaderna beror också på en lång historia av ett ojämnt flyktningmottagande. Under kommunbesöken i Stockholms län markerade en kommunrepresentant att det krävs en förståelse för att det är Storstockholm som är segregerat. Liknande synpunkter har framkommit på andra kommunbesök. Segregationen är således ibland större mellan olika kommuner än inom en kommun.

I andra län handlar skillnaderna om att en eller ett par kommuner har en snabb befolkningsökning och en hög tillväxt, medan andra kommuner kämpar mot avfolkning, hög arbetslöshet och höga ohälsotal. I en del fall har befolkningskurvan i de senare kommunerna vänt uppåt de senaste åren som en konsekvens av att de tagit emot fler nyanlända än tidigare. Det har i flera fall varit en medveten strategi för att vända befolkningsutvecklingen. Samtidigt riskerar kommunerna enligt flera av dem som kommittén träffat att stå inför stora utmaningar vad gäller arbetslöshet och minskande skatteintäkter framöver om antalet arbetstillfällen inte ökar. På några av kommunbesöken kopplades situationen till en ökning av högerextremism i kommunerna. Flertalet kommun- och landstingsföreträdare betonade att relationen mellan stad och landsbygd är en viktig fråga som Delmos bör titta särskilt på.

2.1 Kommunernas organisation

I alla samtal med kommunerna har vikten av samordning internt, för att motverka segregationen och dess effekter, betonats. Det handlar om samordning mellan områden som utbildning, arbetsmarknad, samhällsplanering, trygghet och ungas uppväxtvillkor. Segregation är dock sällan det begrepp kommunerna organiserar sig utifrån. Det är vanligare att samordningen sker utifrån begreppet integration.¹⁰ Många kommuner samlar både frågor om segregation och integration under social hållbarhet. Arbetet med social hållbarhet innefattar då också ofta områden som folkhälsa,¹¹ social

⁹ I Göteborgsregionen exempelvis, visar en studie att knappt 30 procent av befolkningen i Göteborg bor i egnahem medan andelen i kommunerna runtomkring, med några få undantag, är uppe i 70 procent eller mer. Dessutom visar studien att ju större andel som bor i egnahem desto högre är den genomsnittliga inkomsten och sysselsättningsgraden och desto lägre andelen personer med utländsk bakgrund (Andersson m.fl. 2009:74).

¹⁰ Integration som begrepp är dock i flera fall relativt otydligt definierat och nära relaterat till nyanländas etablering. För en utförligare diskussion om begreppet integration, se avsnitt 4.5 på sidan 29.

¹¹ "Folkhälsa är, till skillnad mot individens hälsa, ett begrepp för hela befolkningars samlade hälsa. Det tar hänsyn till både nivå och fördelning av hälsan. En god folkhälsa innebär alltså att hälsan är så god som möjligt och samtidigt så jämnt fördelad som möjligt bland olika grupper i samhället" (www.skl.se 2017-10-28).

sammanhållning,¹² jämlikhet och jämställdhet. Det är vanligt att koppla arbetet med social hållbarhet till målen inom Agenda 2030¹³ och ibland till arbetet med mänskliga rättigheter. Samtidigt som flera av kommunerna understryker vikten av samverkan för att nå framgång i arbetet mot segregation så är det många som framhåller att det mest betydelsefulla arbetet görs, och bör göras, i linjeverksamheten. Det är i det dagliga arbetet, inom exempelvis utbildningssektorn, som det viktigaste arbetet för att motverka segregationens negativa effekter görs.

Många beskriver social hållbarhet som en av kommunens och länets största utmaningar och betonar att frågan måste vara en del av organisationernas styrning och ledning, samt integreras i styrande dokument. Flera ser dock en utmaning i att hitta inriktningen på arbetet vad gäller den sociala dimensionen av hållbar utveckling. En kommun efterfrågar indikatorer med koppling till social hållbarhet, så som miljömålen fungerar inom den ekologiska hållbarheten. För att markera vikten av frågorna och dess sektorsövergripande karaktär har en del kommuner lagt frågor om social hållbarhet, integration och segregation direkt under kommunstyrelsen, eller som en fråga där kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret. Andra organiserar frågor om segregation och integration under arbetsmarknads- eller utbildningsområdet. Var samordningsansvaret finns i organisationen har betydelse. De kommuner och landsting som prioriterar frågan och har den direkt under den högsta politiska ledningen i form av kommun- eller landstingsstyrelse, får större tyngd i sitt arbete. Det underlättar samordningen och bidrar till en bättre resurstilldelning.

Oavsett hur kommunerna organiserar sitt arbete så eftersträvas långsiktighet. Tröttheten på kortsiktiga projekt är utbredd. Kommunerna betonar också i flera fall att de eftersträvar en bred politisk majoritet i arbetet mot segregation, med integration och för en socialt hållbar utveckling, för att garantera långsiktighet i arbetet.

¹² Samhällen som präglas av social sammanhållning är samhällen där människor känner gemenskap och tillit till varandra, där de upplevda avstånden och konflikterna mellan grupperna är små, där toleransen för olikheter är stor, och där det finns en stark känsla av tillhörighet, delad identitet och att man delar ett gemensamt öde (Framtidskommissionen, DS 2013:19:210).

¹³ Agenda 2030 är den nya globala utvecklingsagenda som antogs på ett toppmöte inom FN i september 2015. Agenda 2030 ersätter millenniemålen och består av 17 globala mål och 169 delmål. Inom Agenda 2030 betonas att hållbar utveckling består av tre sinsemellan lika viktiga perspektiv: social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet (www.fn.se och www.regeringen.se 2017-11-11).

3. En ögonblicksbild från landets största kommuner

En övergripande slutsats från kommunbesöken är att det görs mycket för att förbättra situationen i de stadsdelar i landet som har störst utmaningar socioekonomiskt. Det pågår även insatser som syftar till att minska skillnaderna i människors livsvillkor och uppväxtvillkor riktade till hela städer och kommuner. I det här kapitlet beskrivs några av de frågor som diskuterats och de insatser som presenterats vid kommunbesöken. Det handlar om bostads-, utbildnings-, hälso- och arbetsmarknadsfrågor, men också om frågor med koppling till ökad trygghet och stärkande av demokratin samt om behovet av samverkan såväl internt i kommunerna som externt med andra aktörer.

3.1 Bostäder, trångboddhet och flyttmönster

Under en lång tid byggdes relativt få bostäder i Sverige. Nu byggs det, även i kommuner där inget nytt byggts på många år.¹⁴ Både allmännyttan och privata aktörer bygger bostäder. Under kommunbesöken har behovet av fler hyresrätter uppmärksammats men också svårigheten att bygga nyproducerade lägenheter med hyror som personer med lägre inkomster har råd att betala. I samtalen betonades att kommunerna måste titta på olika modeller för att få ner hyrorna för nyproducerade hyresrätter. Samtidigt underströk flera av dem som kommittén träffat att nyproduktionen aldrig ensamt kan lösa den problematik som finns på bostadsmarknaden och särskilt inte i de bostadsområden som har störst utmaningar socioekonomiskt. Därför påtalades vikten av att även titta på utvecklingen i det befintliga bostadsbeståndet. En forskare kommittén träffat uppmärksammade problematiken med att allmännyttan många gånger behöver sälja två lägenheter för att bygga en ny, vilket innebär att antalet hyresrätter i allmännyttan riskerar att minska när allmännyttan bygger nytt.

Det tar tid att bygga i kapp och trots den nuvarande takten i bostadsbyggandet diskuterades bristen på bostäder och problemen med trångboddhet på samtliga kommunbesök.¹⁵ Diskussionerna om trångboddhet kopplades under kommunbesöken i flera fall till barns uppväxtvillkor, möjligheten till studiero och risken för utåtagerande bland ungdomar som tillbringar mycket tid på gator

¹⁴ Enligt Boverket ökade bostadsbyggandet kraftigt under 2016. Preliminärt påbörjades cirka 67 000 bostäder, inräknat tillskott genom ombyggnader (www.boverket.se 2017-11-08).

¹⁵ Trångboddheten har minskat generellt i Sverige, men ökar på vissa platser, och bland vissa grupper, främst bland utrikes födda, ensamstående föräldrar och hushåll med låga inkomster (Länsstyrelsen Västra Götalands län 2017:45).

och torg.¹⁶ Trångboddheten innebär samtidigt att det i vissa bostadsområden bor betydligt fler människor än vad dessa områden är planerade för. Kommuner och myndigheter vet heller inte alltid var människor bor, eftersom alla inte bor där de är folkbokförda. Det gör det svårt att planera för offentliga verksamheter som skolor och förskolor samt riskerar att förstärka segregationen, inte minst skolsegregationen. Enligt de kommunrepresentanter kommittén träffat är en del av problemet att adresser säljs för att personer ska kunna folkbokföra sig på en plats. I det nyligen framtagna betänkandet *Hyresmarknad utan svarthandel och otillåten andrahandsuthyrning* föreslås skärpta regler mot handel av hyreskontrakt och oskäliga andrahandshyror träda i kraft den 1 januari 2019 (SOU 2017:86).

På flertalet av kommunbesöken uppmärksammades den höga omflyttningen i de områden som har störst utmaningar socioekonomiskt. Människor som får högre inkomster flyttar från dessa områden vilket kan vara bra för individerna, men det är inte bra för områdena, som blir ett slags genomgångsplatser. Många av dem som kommittén träffat berättar om svårigheten att finna de mekanismer och strukturella insatser som förbättrar situationen i områdena generellt. Det vanligaste arbetssättet för att komma åt problematiken är att möjliggöra för en boendekarriär inom bostadsområdet genom att ge förtur åt den minst förekommande upplåtelseformen i ett område. Några kommuner använder sig av markpolitiken för att styra bostadsbyggandet. Om en byggaktör vill ha en attraktiv markbit att bygga på så kan den få det, om den även bygger på en mindre attraktiv markbit. Ett annat sätt att påverka flyttmönstren är att skapa bostäder åt nyanlända i socioekonomiskt starka områden. En del kommuner har en tradition av blandade upplåtelseformer och de kommunerna beskriver också en mindre påtaglig rumslig segregation. Flera av de kommunrepresentanter som kommittén träffat – men också forskare och representanter från civilsamhället – betonar vikten av en nära samverkan med boende, både vid nybyggnation och vid renoweringar.

I samtalen under kommunbesöken har den fysiska planeringens betydelse för att minska både effekterna av och känslan av segregation uppmärksammats. Flera av de stadsdelar som kommittén besökt brottas med fysiska barriärer som försvårar kontakten med staden runt omkring. Det kan handla om långa avstånd eller stora vägar och järnvägar som avgränsar områdena från resten av staden, men det handlar också om hur kollektivtrafiken planeras. På grund av den fysiska planeringens betydelse för sammanhållningen i staden har en av de

¹⁶ I en rapport från 2017 beskriver Rädde Barnen hur bostadsbristen drabbar trångboddade barnfamiljer. De skriver bland annat att: "Extrem trångboddhet innebär en brist på avskildhet samt ett överskott på stimulans och interaktion, vilket i sin tur kan påverka barns psykiska och fysiska välmående och utveckling. Trångboddheten riskerar också att leda till ökade konflikter mellan syskon och mellan barn och föräldrar" (Rädde Barnen 2017:8).

kommuner kommittén träffat flyttat kompetensen inom social hållbarhet till stadsbyggnadskontoret.

3.2 Skolan och ungas uppväxtvillkor

Att utbildning är viktigt för att minska de socioekonomiska skillnaderna i samhället betonades på kommunbesöken. Flera kommunrepresentanter framhöll att det framförallt är genom satsningar på skolan som problematiken med segregation och social utsatthet kan lösas på sikt eftersom det är genom utbildning och en gedigen kunskapsgrund som människor kan etablera sig på arbetsmarknaden och i förlängningen i samhället. Trots att vikten av en mer likvärdig skola betonades i samtalen handlade kommunbesöken i flera fall om betydande och ökande skillnader i resultat både mellan olika elever och mellan olika skolor. Vissa kommuner berättar om erfarenheter av skillnader sedan en lång tid tillbaka, medan andra kommuner beskriver de stora skillnaderna som en relativt ny företeelse.

I några av de kommuner som kommittén besökt görs satsningar på att förbättra situationen i skolor med stora utmaningar genom att utveckla skolorna till kulturella centrum och mötesplatser som omfattar mer än bara undervisning. Insatserna går under namn som "Skolan mitt i byn" och "Den öppna skolan". Andra kommuner uppmärksammar vikten av förstelärare, brobyggare¹⁷ och sommarskola för att förbättra elevernas resultat. Sommarskolorna har i några fall initierats av kommunen och sedan skötts av studenter från närliggande högskolor. Satsningar på läsläsning är ett annat exempel på insatser för att höja kunskapsnivån bland eleverna. Även det görs i flera fall tillsammans med studenter från olika högskolor. Samverkan med högskolestudenter beskrivs av en kommunrepresentant som viktig dels för att öka motivationen och kunskapen bland eleverna och dels för att erbjuda förebilder. En kommun berättade om en satsning på kompetensutveckling för att få in fler tvåspråkiga lärare i skolorna – även det görs i samverkan med en högskola. En annan kommun satsar på att vara "staden där vi läser för våra barn". På bibliotek i kommunen finns färdiga bokpåsar och bokmärken med högläsningstips, hembesök genomförs hos barnfamiljer för att prata högläsning och flera av stadens förskolor har fått kapprumsbibliotek. Satsningar på sommarjobb har också beskrivits som en åtgärd som både kan stödja elevers kunskapsinläring och skapa lugnare sommarmånader. Mer radikala lösningar för att minska

¹⁷ En brobyggare i skolan arbetar med att vara en länk mellan familj och skola för barn och elever. Brobyggare har varit en del av satsningen på romsk inkludering, men har i vissa kommuner utvidgats till fler målgrupper (www.skolverket.se 2017-11-11).

skillnaderna mellan skolor som kommittén tagit del av är att lägga ner vissa skolor, att slå ihop skolor och/eller att förändra områdesupptagningen.

En utmaning som kom upp på många kommunbesök är stora grupper av unga vuxna med brister i utbildning som inte kunnat etablera sig på arbetsmarknaden. Särskilt unga män utan utbildning och arbete beskrivs som en riskgrupp för radikaliserings. Kommunerna nämner specifikt risken för radikaliserings kopplat till högerextremism och islamism beroende på var ungdomarna bor och deras bakgrund. Olika sätt att stötta unga vuxna med brister i utbildning som diskuterats under kommunbesöken är utökade möjligheter att erbjuda gymnasieskola åt elever över 18 år, liksom fler platser på yrkeshögskoleutbildningar. Betydelsen av friare utbildningsformer, såsom folkhögskolor, har lyfts fram av flera kommuner.

3.3 Arbetsmarknad och arbetslöshet

Många av de bostadsområden som diskussionerna under kommunbesöken har fokuserat på, har länge brottats med större utmaningar socioekonomiskt än städerna som helhet.¹⁸ En kommunrepresentant uttryckte det som att områdena alltid har varit utsatta, men förr hade människor jobb att gå till. Särskilt långtidsarbetslösheten beskrivs som en utmaning och inte minst risken för ett socialt arv kopplat till långtidsarbetslöshet. Under kommunbesöken framkom önskemål om större flexibilitet från Arbetsförmedlingens sida och en ökad frihet för Arbetsförmedlingen och andra myndigheter att agera utifrån de lokala behoven. De kommuner som berättade om en väl fungerande samverkan mellan kommunen och Arbetsförmedlingen betonade en fungerande personkemi och respekt för varandras arbete som framgångsfaktorer. Under kommunbesöken framkom också tydligt att många kommuner uppskattar det konkreta stöd som Delegationen för unga och nyanlända till arbete (Dua) ger till kommuner och Arbetsförmedlingen för att samverka.¹⁹

På flera av kommunbesöken uppmärksammades de särskilda utmaningar som nyanlända har på arbetsmarknaden. I det sammanhanget diskuterades regeländringar för arbete till nyanlända, validering av kompetens och betydelsen

¹⁸ Flera av de områden som idag har stora socioekonomiska utmaningar har funnits med i den svenska segregationsdebatten sedan 1960-talet. Redan när de så kallade miljonprogrammen byggdes ansågs den anonyma fysiska karaktären kunna leda till social utsatthet.

¹⁹ Delegationen för unga och nyanlända till arbete (Dua) är en statlig kommitté som ska främja samverkan mellan kommuner och Arbetsförmedlingen samt utveckling av nya samverkansformer. Syftet är att bidra till minskad ungdomsarbetslöshet och effektivisering av nyanländas etablering i arbetslivet (www.dua.se 2017-10-28).

av körkort i vissa delar av Sverige. Vad gäller validering så efterfrågas en nationell syn på validering och en nationell standard för vad olika yrkeskompetenser ska omfatta. En kommunrepresentant betonade att valideringen av utländska högskoleutbildningar fungerar relativt bra, men att det är svårare att validera praktisk kompetens som exempelvis för VVS-montörer. Snabbspår inom sfi (svenska för invandrare) och en utbyggd vuxenutbildning beskrivs som viktiga insatser för nyanländas etablering på arbetsmarknaden. Några kommuner betonar betydelsen av sysselsättning tidigt för nyanlända. I en kommun anställs många nyanlända tidigt i kommunens egna verksamheter, exempelvis som rastvakter. På ett annat kommunbesök gavs förslag på att väcka liv i gamla yrken som exempelvis vårdbiträden.

3.4 Trygghet och brottsförebyggande insatser

Under kommunbesöken diskuterades behovet av att arbeta brottsförebyggande och att stärka människors känsla av trygghet, särskilt i några av de stadsdelar som har störst utmaningar socioekonomiskt. En kommunrepresentant berättade att den politiska ledningen och tjänstepersonsledningen löpande träffar fältarbetare, fritidsledare och poliser som arbetar ute i kommunen, samt att arbetet för ökad trygghet bedrivs både på individnivå och på strukturell nivå. Trots det, och trots tydliga prioriteringar i frågan, upplever kommunen att det är svårt att hantera situationen och fånga upp de individer som skapar otrygghet. Flera andra kommuner beskriver liknande utmaningar.

En annan utmaning, kopplad till trygghet och tillit som beskrivits under kommunbesöken, är den diskriminering som personer som rasifieras²⁰ som ickevita utsätts för. På ett kommunbesök beskrevs hur boende i ett område med socioekonomiska utmaningar är rädda för att lämna området eftersom de riskerade att utsättas för rasism i andra delar av kommunen. Exempel på åtgärder som kommuner och andra aktörer arbetar med för att öka tryggheten för kommuninvånarna är satsningar mot diskriminering internt och externt, fler fältarbetare och vuxenvandrare, högre polis närvaro och avhopparverksamhet för tidigare kriminella.

²⁰ "Rasifiering innebär att olika människor, med olika erfarenheter, åsikter och bakgrunder tillskrivs en grupp tillhörighet, alltså görs till en grupp, utifrån föreställningar baserade på exempelvis yttre egenskaper (så som hudfärg och hårfärg), kultur och religion. Analyser av rasifiering förutsätter att ras och etnicitet förstås som sociala konstruktioner där så kallade rasifieringsprocesser skapar olika rasidentiteter och grupper. Dessa processer äger rum både på strukturnivå, så som inom statliga institutioner, men också på mellanmännisklig nivå i vardagen" (www.genus.se 2017-11-09).

En kommunrepresentant markerade i diskussionen att den viktigaste brottsförebyggande frågan just nu är ordning och reda i var folk bor. Detta eftersom bostadsbristen enligt kommunrepresentanten ökat antalet svarta bostadskontrakt. Det i sin tur riskerar att leda till svartjobb eftersom människor inte kan få bostadsbidrag och i vissa fall tvingas betala orimligt höga hyror. Människorna behöver då flera jobb för att klara hyran och de jobb som finns att få är alltför ofta svartjobb. Svartkontrakt och svartjobb riskerar i sin tur, enligt personen i fråga, att bidra till parallellsamhällen och upprätthållande av kriminella strukturer. Ökad och mer långsiktig samverkan mellan kommun och stat för att motverka illegal verksamhet efterfrågades på det kommunbesöket. Som beskrivits tidigare (kapitel 3.1, sidan 15) föreslås skärpta regler mot handel av hyreskontrakt och oskäligen andrahandshyror träda i kraft den 1 januari 2019 (SOU 2017:86).

3.5 Hälsöfrämjande insatser

Att skillnader i människors hälsa mellan stadsdelar och kommuner kan kopplas till sociala bestämningsfaktorer som låg utbildning, arbetslöshet och låg inkomst, uppmärksammades under kommunbesöken. Några av de aktörer kommittén träffat efterfrågar också mer fokus på folkhälsa i regeringens reformprogram mot segregation.

En utmaning som uppmärksammats vid flertalet besök är att de resursfördelningssystem som fördelar extra pengar till vård i områden med socioekonomiska utmaningar inte ger önskat resultat. Detta eftersom vård inte nyttjas i samma utsträckning i dessa områden som i socioekonomiskt starka områden. I ett län har exempelvis vårdcentraler i områden med socioekonomiska utmaningar fått 20 procent mer medel, men det har inte gett önskad effekt. På ett annat kommunbesök uppmärksammades att asylsökandes vårdkonsumtion är låg i förhållande till andel av befolkningen. På andra kommunbesök har det uppmärksammats att människor ibland söker vård upprepade gånger för fysiska symptom, när det – enligt kommun- och landstingsrepresentanterna – egentligen handlar om psykisk ohälsa. I de diskussionerna efterfrågades mer resurser till satsningar kring posttraumatiskt stressyndrom och andra krigstrauman. Familjecentraler bedöms också som viktiga eftersom det är ställen som kvinnor kommer till i hög utsträckning. Även de stora hälsoskillnaderna mellan män och kvinnor samt det faktum att mäns medellivslängd i vissa kommuner är mycket lägre än landets medeltal har uppmärksammats.

Vid några av besöken betonades att det inte bara handlar om resurser till sjukvården, utan även om bemötande. Ett positivt exempel kommittén tagit del av handlar om ett närsjukhus i ett område med socioekonomiska utmaningar som byggts upp i nära samverkan med invånarna i området. Sjukhuset har fått ett mycket bra rykte och många söker sig dit även från andra delar av kommunen. En annan positiv insats som nämnts är satsningar på hälso- och samhällskommunikatörer för nyanlända. Betydelsen av information på olika språk och tillgång till tolkar har också betonats på flera av kommunbesöken.

3.6 Demokrati, delaktighet och samhällsservice

Vikten av att stödja civilsamhället och invånarnas lokala engagemang har uppmärksammats under kommunbesöken. Det kan handla om dialog med det organiserade civilsamhället men också om dialog med den del av civilsamhället som organiserar sig i lösare sammansatta nätverk samt dialog i vardagen med och mellan invånarna. Ett landsting som kommittén träffat vill hitta former för mer dialog med invånarna inom det regionala tillväxtarbetet. En kommun funderar på att anordna sociala frukostar med civilsamhället, på samma sätt som de gör med näringslivet. Det finns samtidigt en potential att diskutera samhällsfrågor på platser som invånarna naturligt besöker, exempelvis på föräldramöten, familjecentraler och fritidsgårdar. Flera av dem som kommittén träffat uppmärksammar att människor inte alltid vill gå med i föreningar utan hellre bidrar till samhällets utveckling via löst sammansatta nätverk. I en kommun har en civilsamhällesorganisation tagit på sig ett samordningsansvar för några av dessa sociala rörelser. Ett antal av de kommuner kommittén träffat stöttar också interreligiösa råd som ett sätt att främja dialog mellan olika befolkningsgrupper.

På flera av kommunbesöken betonades att de organisationer som finns i de stadsdelar som har störst utmaningar socioekonomiskt och som driver olika frågor många gånger vet vad som behöver göras. En representant från en lokalt baserad civilsamhällsorganisation uttryckte det som att forskare och myndigheter ganska långsamt kommer fram till det som de som bor och är aktiva i områdena redan vet. Betydelsen av fler naturliga mötesplatser i kommunerna lyftes under kommunbesöken samt det faktum att organisationer behöver samlingslokaler. Särskilt betydelsefulla är samlingslokaler i områden präglade av trångboddhet, eftersom det är svårt för människor som bor trångt att kunna träffas hemma hos varandra.

Nya sätt att stödja civilsamhället har också efterfrågats i diskussionerna. Frågor som ställdes vid ett par kommunbesök är om representanter från det offentliga Sverige verkligen lyssnar på invånarna, och lyssnar på rätt sätt. På ett kommunbesök problematiserades det faktum att kommuner och andra myndigheter ibland försöker hitta olika styrmedel i förhållande till det civila samhället, eftersom det – enligt den kommunrepresentanten – riskerar att försvåra engagemanget. Det finns, enligt några av dem som kommittén träffat, behov av att arbeta med frågan om tillit mellan offentlig sektor och civilsamhället.

En problematisk utveckling som beskrevs under kommunbesöken är att näringslivet har flyttat från många stadsdelar med socioekonomiska utmaningar, liksom från landsbygdsorter. Särskilt oroande upplevs det vara att offentliga verksamheter börjat göra samma sak. Många betonar vikten av att det offentliga Sverige inte lämnar vare sig landsbygden eller stadsdelarna vilket kräver uthållighet och långsiktighet. En landstingsrepresentant framhöll vikten av att landstinget ”inte tar ner skylten” och stänger vårdcentralen, även om andra verksamheter lämnar.

3.7 Samverkan

Vikten av en fungerande samverkan – både internt i de egna organisationerna och externt med andra aktörer – betonades på samtliga kommunbesök. Internt beskrivs både väl fungerande sektorsövergripande samverkan men också en viss stuprörproblematik, det vill säga att olika delar av kommunen utför insatser inom olika områden utan samordning sinsemellan. Externt betonar kommunerna framförallt vikten av samverkan med Arbetsförmedlingen, Migrationsverket, Polisen, civilsamhället och forskningen. Behov av samverkan finns också med Försäkringskassan, Skatteverket och aktörer inom vården samt med såväl allmännyttiga som privata bostadsbolag. Beträffande vården uppmärksammas särskilt behovet av en bred samverkan inom folkhälsa, men också mer specifikt kopplat till psykisk ohälsa.

Många kommuner samverkar med högskolor i sina län, både vad gäller läxläsning och sommarskola men framförallt för stöd att arbeta forskningsbaserat.²¹ Flertalet kommuner beskriver allmännyttan som ett viktigt

²¹ Ett exempel är via Mistra Urban Futures, ett forskningscenter för hållbar stadsutveckling som har plattformar i Göteborg och Malmö. Där är fokus samverkan mellan offentlig sektor och högskola. Botkyrka, Malmö och Eskilstuna jobbar via Unesco LUCS med en modell för samverkan som förutom forskare och kommuner även inkluderar civilsamhället (för information om Unesco LUCS se Bilaga 2). Andra exempel på samverkan mellan kommuner, landsting och högskolor som kommittén tagit del av sker mellan Borlänge och

instrument i arbetet mot segregation. Det handlar både om att bolagen kan användas för att strategisk utveckla staden, men också om enskilda projekt som syftar till att förbättra människors levnadsvillkor (se bilaga 2 för några exempel). Ibland finns liknande samarbete även med privata bostadsbolag.

Kommittén har tagit del av relativt få exempel på samverkan med det privata näringslivet, samtidigt som vikten av att inkludera näringslivet i arbetet mot segregation uppmärksammats i diskussionerna. Som beskrevs i förra avsnittet är samverkan med civilsamhället viktigt av flera skäl, inte minst för att få in den kunskap om segregationens negativa effekter som framförallt finns bland dem som drabbas av dem. Vad gäller samverkan med civilsamhället efterfrågas ett klagörande vad gäller regelverket, både på regional och på lokal nivå. Idéburet offentligt Partnerskap (IOP) är en avtalsform mellan en eller flera idéburna organisationer och den offentliga sektorn. Under kommunbesöken har ställningen för IOP diskuterats bland annat eftersom Konkurrensverket har gjort bedömningen att det inte finns något särskilt undantag från upphandlingsreglerna avseende IOP.

Den största utmaningen i samverkan upplever kommunrepresentanterna i relation till de statliga aktörerna, och framförallt i relation till Arbetsförmedlingen. Några kommuner upplever att det är särskilt svårt att samverka under etableringstiden för nyanlända. Flera kommunrepresentanter uttrycker en önskan att samverka kring nyanländas etablering tidigt i processen, det vill säga innan etableringstiden är avslutad.²² Detta för att stötta individerna att snabbt komma in i arbete eller studier och därigenom minska risken för långtidsarbetslöshet. Kommunerna efterfrågar även mer information från Migrationsverket om asylsökande som bor i kommunen och om nyanlända som bosätter sig i kommunen efter uppehållstillstånd. Kommunernas beskrivning av samverkan med Polisen varierar. De som berättat om utmaningar, hänvisar till Polisens omorganisation och bristande resurser. Resursbristen har i några fall handlat om omprioriteringar inom Polisen som kommunrepresentanterna upplevt varit till nackdel för deras kommuner.

En försvårande faktor för samverkan mellan stat och kommun är enligt kommunrepresentanterna att de statliga myndigheternas uppdrag ibland förändras snabbt. Kommunerna beskriver den statliga verksamheten som ryckig och efterfrågar mer av långsiktighet och flexibilitet men också utökade

Högskolan Dalarna (via Interkulturellt Utvecklingscentrum Dalarna – IKUD) samt mellan Eskilstuna kommun, Västerås Stad, Landstinget i Sörmland, Region Västmanland och Mälardalens högskola (inom ramen för samverkansavtalet Samhällskontraktet, se också bilaga 3).

²² Etableringstiden för nyanlända sträcker sig från två till tre år från uppehållstillstånd. För en utförligare beskrivning av nyanländas etablering se avsnitt 4.8 (sidan 32–33) samt fotnot 7 och 8.

möjligheter till lokal anpassning samt mer av samordning mellan de statliga myndigheternas verksamhet. Kommunerna beskriver också vad en kommunrepresentant kallade mellanrum mellan statliga och kommunala uppdrag. Ett exempel är hanteringen av ensamkommande barn som fått avslag på ansökan om uppehållstillstånd. Samlokalisering har på några kommunbesök beskrivits som ett sätt att underlätta samverkan mellan stat och kommun.

Även behovet av samordning mellan statliga myndigheters uppdrag uppmärksammades vid kommunbesöken. Enligt flera kommunrepresentanter är myndigheternas regleringsbrev inte samordnade, statistik redovisas på skilda sätt av olika myndigheter och sekretesslagstiftningen tolkas olika. En kommunrepresentant betonade att uppdragen att samverka myndigheterna emellan behöver präglade myndigheternas regleringsbrev ner till detaljnivå. Andra kommunrepresentanter har uppmärksammat utmaningen med att olika myndigheter arbetar med liknande frågor och med kort framförhållning tar initiativ till projekt och fördelar statsbidrag inom närliggande områden utan samordning. Några av landstingsrepresentanterna lyfte också utmaningen med att vissa av de statliga myndigheternas geografiska uppdelning inte överensstämmer med länsindelningarna. Att myndigheter har olika geografiska indelningar skapar svårigheter i samordningen både mellan kommuner och myndigheter, men även vad gäller kommunernas samarbete med landsting och andra kommuner. Att de statliga myndigheterna ibland saknar lokal närvaro i större befolkningsområden försvårar också samverkan.

4. Utmaningar och möjligheter

På kommunbesöken har det synliggjorts att arbetet mot segregation utgår från skilda förutsättningar. Utmaningar och arbetssätt skiljer sig åt mellan storstäder, mindre städer och landsbygdskommuner, men också mellan kommuner med lång erfarenhet av en heterogen befolkning utifrån etnicitet och socioekonomi och kommuner som präglas av en mer homogen befolkning. Det innebär att arbetssätt och samverkan behöver anpassas till de lokala och regionala förutsättningarna. Det innebär också att behovet av kunskap skiljer sig åt. Framgångsfaktorer, som enligt kommittén, framkommit under kommunbesöken är att utgå från ett helastaden-perspektiv, att använda sig av fysisk planering och bostadsbyggandet samt att synliggöra den mellankommunala och regionala nivån. Betydelsen av att arbeta långsiktigt, kunskapsbaserat och utifrån ett språkbruk och begrepp som inte riskerar att stigmatisera har också tydliggjorts. Andra framgångsfaktorer är att se sociala insatser som investeringar, att arbeta rättighetsbaserat, att motverka diskriminering och stigmatisering samt att ta tag i de svåra frågorna och att hantera målkonflikter. Vikten av ett väl fungerande flyktingmottagande har också uppmärksammats liksom betydelsen av samverkan såväl internt inom de egna organisationerna som med externa aktörer. Viktigt är också att invånarna – och framförallt de som drabbas av segregationens negativa effekter – är med och formulerar både problem och förslag på lösningar.

4.1 Helastaden-perspektivet

Betydelsen av att hantera frågan om segregation utifrån ett brett perspektiv och inte enbart med fokus på vissa geografiska områden eller politiska sakområden har återkommit under kommunbesöken. Flera av dem som kommittén träffat betonar att det inte är enskilda grupper eller områden som är segregerade utan att segregation är ett problem för städer och kommuner som helhet. Vid flertalet kommunbesök har diskussionerna trots det huvudsakligen fokuserat på de stadsdelar som har störst utmaningar socioekonomiskt och för många kommuner är det en utmaning att se det relationella i segregationen och arbeta utifrån ett helastaden-perspektiv. Många kopplar också segregationen till etnicitet och invandring. Att synliggöra det relationella i segregation är därmed en fortsatt utmaning. En representant från en kommun med lång erfarenhet av en heterogen befolkning uttryckte det som att:

”En av de största utmaningarna är att få andra aktörer att förstå begreppet segregation, om vi ska lösa det ska vi inte arbeta i de socioekonomiskt svaga områdena. Där löser vi inte de strukturella problemen.”

Det är samtidigt en utmaning att hitta sätt att angripa frågan om segregation brett och relationellt. En ingång är via fysisk planering och bostadsbyggandet (se avsnittet nedan). Satsningar på mötesplatser är en annan konkret åtgärd. Särskilt viktigt är sannolikt möten mellan ungdomar som lever under skilda livsvillkor. En strategisk planering i var ungdomars aktiviteter förläggs kan skapa möten mellan ungdomar från olika bostadsområden och delar av kommunen. För att motverka skolsegregationen kan skolors upptagningsområden förändras. Skolvalets utformning kan också behöva ses över om skillnaderna mellan skolor verkligen ska minska.²³ Fokus på det egna förhållningssättet och att motverka diskriminering genom utbildning internt i den egna organisationen samt att arbeta med folkbildning externt gentemot invånarna är andra arbetssätt. Att se över representativiteten i kommuners och andra aktörers informationsmaterial kan upplevas som en enkel åtgärd men att känna igen sig i beskrivningar och bilder av kommunen där man bor är viktigt och bidrar till att fler känner sig inkluderade.

Några av dem som kommittén träffat efterfrågar särskilda åtgärder i socioekonomiskt starka områden utifrån tanken att det både är ”utanförskapet och innanförskapet som är problem”. En kommun arbetar utifrån ett interkulturellt arbetssätt som syftar till att alla kommuninvånare ska känna sig som fullvärdiga medlemmar i samhället.²⁴ Kunskap om, och förslag på hur frågor kring segregation och integration kommer in i alla delar av kommunens arbete efterfrågas av flertalet kommuner. Att det handlar om styrnings- och ledningsfrågor är de flesta ense om, liksom att det behövs större incitament till långsiktighet.

²³ Skolverket bedömer ”att det fria skolvalet sannolikt har bidragit till ökade resultatskillnader mellan skolor och en ökad socioekonomisk skolsegregation och därmed till minskad likvärdighet” (www.skolverket.se 2017-11-09). Skolkommissionen som kom med sitt slutbetänkande i april 2017 föreslår en ny bestämmelse som innebär ett aktivt skolval (SOU 2017:35).

²⁴ Botkyrka kommun beskriver på sin hemsida arbetet med interkulturalitet i kommunen på följande sätt: ”Det gör vi genom att främja jämlika möten, samarbeten och dialog mellan stadsdelar samt olika individer och grupper. /.../ En viktig detalj i det interkulturella är att du kan ha flera grupptillhörigheter än en. Du behöver inte välja. Vi lever i dag i ett mångkulturellt men segregerat samhälle där människor alltför sällan möts. Vi lever sida vid sida utan någon större kontakt. Det interkulturella synsättet fokuserar på det gemensamma samtidigt som vi värderar en stor grad av individuell olikhet. Det skapar förutsättningar för att gå från samexistens till samspel för att nå gemensamma mål. På så sätt skapar vi starkare social sammanhållning och bryter segregationens negativa effekter” (www.botkyrka.se 2017-10-19).

4.2 Fysisk planering och bostadsbyggande

Under kommunbesöken har både forskare och representanter från kommuner, landsting och civilsamhället betonat vikten av att ta tillvara tillfället att bryta segregationen nu när det byggs mycket. Det kräver en strategisk planering som fokuserar både på hur och var det byggs, på att tänka långsiktigt vid framtagande av översikts- och detaljplaner samt att föra dialog med invånarna. Att arbeta strategiskt vid fysisk planering och beslut om bostadsbyggande är viktigt för att minska effekterna, och känslan, av segregation. Det handlar exempelvis om att placera skolor, butiker och samhällsservice så att människor möts, men även om hur vägar och kollektivtrafik kan planeras på sätt som håller ihop städer, kommuner och län. Många städer brottas med fysiska barriärer mellan olika stadsdelar, barriärer som påverkar människors rörlighet. Människor kan bo i samma stad men aldrig mötas.

En forskare kommittén träffat menar att förtätning numera ”är ett mantra” vid stadsplanering, men att det idealet kan problematiseras. Frågor som bör ställas är enligt den forskaren exempelvis om det finns plats för barn att leka och om alla kan ta del av den förtätade staden på ett likvärdigt sätt. Den fysiska planeringen är också viktig för att öka trygghet och trivsel, exempelvis folktomma gator och mörka gångtunnlar skapar otrygghet. Stadsbyggnadsfrågor är följaktligen viktiga instrument för att motverka segregationen.

På flera av kommunbesöken diskuterades svårigheten att hitta mekanismer för att höja statusen på enskilda områden, utan att det enbart blir enskilda individer som får bättre förutsättningar och då flyttar vidare. Här gäller det att hantera flera perspektiv samtidigt. Statusen i vissa området behöver höjas av hänsyn till dem som bor där. Samtidigt är det viktigt att satsningar på att höja statusen i områden med socioekonomiska utmaningar görs utan att bidra till en gentrifiering²⁵ av området och i förlängningen till en ökad segregation.

Boendet och boendemiljön är en viktig del av en människas liv. Vid upprustning av hyresbostäder är det därför viktigt att upprustningen görs i dialog med de boende så de inte tvingas flytta mot sin vilja på grund av kraftigt höjda hyror. Några forskare kommittén träffat framhöll vikten av att ta tillvara de kunskaper som finns bland de civilsamhällesorganisationer som är engagerade i bostadsfrågor. En forskare betonade särskilt vikten av invånarnas tillgång till det

²⁵ Begreppet gentrifiering beskriver en utveckling då äldre, slitna områden – ofta i en stads mer centrala delar – rustas upp för att locka till sig nya, mer välbärgade invånare. Lägenheter renoveras, hyreshus omvandlas till bostadsrätter och trendiga caféer och butiker flyttar in. Så småningom blir resultatet att de befintliga invånarna inte har råd att bo kvar (Thörn och Holgersson (red) 2014).

offentliga rummet, både till gator och torg och till debatten om städers utveckling.

4.3 Den mellankommunala och regionala nivån

Betydelsen av att arbeta med segregation på den regionala nivån har tydligt framkommit under kommunbesöken. Den mellankommunala nivån handlar både om skillnader mellan stad och landsbygd, mellan grannkommuner som antar olika roller på bostadsmarknaden och mellan kommuner som under en längre tid haft en hög invandring och kommuner som fram till nyligen tagit emot mycket få nyanlända. Dessa bakgrundsfaktorer påverkar kommunernas befolkningssammansättning vad gäller bland annat utbildningsnivå, åldersstruktur, arbetslöshet, inkomstnivåer, grad av ohälsa och andel invånare med utländsk bakgrund. Det påverkar också kommunernas behov och utmaningar kopplat till segregation.

De ovan beskrivna utmaningarna behöver analyseras med fokus på bakomliggande faktorer och hanteras i ett regionalt samspel där länens kommuner, liksom båda de regionala aktörerna, landsting och länsstyrelser involveras. Landstingen arbetar med frågor som infrastruktur och hälsa samt i flera fall med det regionala tillväxtarbetet. Samtliga är viktiga frågor kopplat till segregation. Länsstyrelserna har många relevanta uppdrag, exempelvis inom fysisk planering, bostadsförsörjning, folkhälsa och nyanländas etablering. Dessutom har länsstyrelserna i uppdrag att samordna de statliga myndigheternas arbete på regional nivå.²⁶ Flertalet landstingsrepresentanter betonade vikten av att de statliga myndigheterna får i uppdrag att samverka med de regionala aktörerna ute i landet. Många kommuner samverkar också med varandra på olika sätt i kommunförbund och kommunalförbund. Även dessa samverkansforum är viktiga att involvera i det mellankommunala arbetet mot segregation.

4.4 Långsiktighet och sociala investeringar

De flesta som kommittén har träffat betonar att det krävs en långsiktighet i arbetet mot segregation. Särskilt viktigt anses det långsiktiga och förbyggande arbetet vara kopplat till barn och unga. En kommunrepresentant efterfrågar ett system där satsningar på barn kan ses som investeringar och att satsningar inte

²⁶ Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion § 2.

låses in i ettårs budgetar. Införandet av en social investeringspolitik kan vara en del av lösningen.

Enligt Sverige Kommuner och Landsting (SKL) har begreppet sociala investeringar blivit mer frekvent förekommande de senare åren. Det finns dock olika uppfattningar om vad sociala investeringar egentligen är och själva termen investeringar är inte omtyckt av alla. SKL:s bedömning är dock att de flesta ställer upp på att en roll för offentlig sektor är att investera i mänsklig utveckling och livschanser. ”Poängen är då inte att man söker egen avkastning utan samhällelig” (SKL 2015:3). Sociala investeringar var en två övergripande rekommendationer från Kommission för ett socialt hållbart Malmö.²⁷ De beskriver i sin slutrapport ett socialt investeringsperspektiv som investeringar i människor som ger vinster på lång sikt:

”Det handlar i stora drag om att se sociala insatser och satsningar som investeringar, inte som kostnader. Investeringar i människor, särskilt under barndomen, ger vinster på längre sikt. Det visar sig bland annat genom att fler klarar skolan, utbildar sig, arbetar och kan försörja sig och har en god hälsa. Färre hamnar i långvarigt, både socialt och ekonomiskt kostsamt, utanförskap” (Kommission för ett socialt hållbart Malmö 2013:5–6).

Arbetet med ett socialt investeringsperspektiv behöver dock utvecklas. Under kommunbesöken framhölls att det både handlar om att utveckla nya metoder och om att våga bryta invanda mönster. Bland annat SKL utreder frågan om social investeringspolitik och sociala investeringsfonder. Forskaren Hans Abrahamsson beskriver vad en social investeringspolitik och sociala investeringsfonder är, i en rapport framtagen på uppdrag av SKL, på följande sätt:

”Forskningsresultaten aktualiserar betydelsen av att införa någon form av en social investeringspolitik där sociala insatser uppfattas och bokförs i kapitalbudgeten som en investering istället för som en kostnad i driftsbudgeten. Flera kommuner undersöker därför det utrymme som finns inom existerande regelverk för en sådan bokföringsteknisk åtgärd och att införa någon form av social investeringsfond. Avsikten är att därmed möjliggöra motsvarande avskrivningstider för sociala insatser som gäller för investeringar i fysisk infrastruktur och därmed göra det möjligt att

²⁷ Kommission för ett socialt hållbart Malmö, den så kallade Malmökommissionen var en kommission för jämlik hälsa och den byggde på WHO-kommissionens rapport *Closing the gap in a generation*, från 2008. WHO-kommissionen, som leddes av den brittiske forskaren Michael Marmot, visade på sambandet mellan hälsans sociala bestämningsfaktorer (som exempelvis arbetslöshet, dåliga arbetsförhållanden, brist på inkomstrygghet och ett ojämnt skolsystem) och den ojämlika fördelningen av hälsa i befolkningen.

kommunala överskott från ett bokföringsår skulle kunna fonderas och överföras för att användas till sociala investeringar under nästkommande budgetår” (Sveriges Kommuner och Landsting 2015:49).

4.5 Att arbeta kunskapsbaserat och utifrån begrepp som inte stigmatiserar

Kommittén har under kommunbesöken tagit del av många intressanta verksamheter och insatser, samtidigt uppger flera av dem som kommittén träffat att de egentligen inte har en riktigt bra och systematiserad bild av vilka insatser som faktiskt fungerar. Kommunerna beskriver i några fall att arbetet bedrivs mer utifrån känsla och mediebevakning än kunskap. Stöd att arbeta mer kunskapsbaserat och med stöd från forskningen efterfrågas därför. Det stöd från forskningen som efterfrågas måste dock vara både kvalificerat och så pass konkret att det relativt enkelt går att omsätta i praktiken. Dessutom är det av vikt att definiera vad som går att påverka på vilken nivå och därmed vilka satsningar som bör göras på lokal, respektive regional och nationell nivå.

Under kommunbesöken och på andra möten har det blivit tydligt att de som deltar i samtalen lägger olika mening i ord och begrepp som används. Vad menas exempelvis med segregation? Ofta beskrivs de stadsdelar som har störst utmaningar socioekonomiskt som de som är segregerade, trots att segregation i sin språkliga betydelse är ett relationellt begrepp som innefattar relationen mellan olika platser och befolkningsgrupper.

Integration är ett annat ord som tolkas olika. Inte sällan förknippas begreppet med nyanländas situation i Sverige, trots att begreppet integration egentligen beskriver en process som innebär att skilda enheter förenas. Från början inom samhällsdebatten handlade integration om sammanhållning mellan olika grupper och hur människor genom relationer till varandra kan bilda samhällen. Begreppet har dock inte bara i Sverige, utan även inom EU, mer och mer kommit att förknippas med etnicitet.²⁸ Eftersom begreppet integration i vardagen kopplas så nära nyanländas etablering använder en del i stället begrepp som inkludering, exkludering och social sammanhållning. Användningen av ord och begrepp som det inte läggs samma betydelse i försvårar kommunikationen.

²⁸ Motsatsen till segregation beskrivs många gånger med begreppet "integration" och integration framställs ofta som ett mål att arbeta mot. Enligt nationalencyklopedin är integration en process som innebär att skilda enheter förenas. Nationalencyklopedin säger vidare att det är en term som bland annat används inom samhällsvetenskapen för att beskriva hur det går till när samhällen bildas. "Att integreras betyder inte att en person anpassar sig efter en viss kultur. Integration innebär i stället att människan och samhället anpassar sig efter varandra" (www.ne.se 2017-10-29).

Många begrepp är också stigmatiserande och vilka begrepp som stigmatiserar förändras över tid (för en diskussion om stigmatisering se också avsnitt 4.7).

4.6 Flykten från det svåra och vikten av att hantera målkonflikter

En orsak till svårigheten att arbeta kunskapsbaserat kan vara det som på ett kommunbesök beskrevs som ”flykten från det svåra”. Kommunrepresentanten uttryckte det som att:

”Flykten från det svåra är inbyggd i människor och organisationer. Det finns ambitioner att ta tag i saker men sakta men säkert glider projekten åt ett annat håll. Det är viktigt att inte släppa de svåra frågorna. Törs vi inte ta tag i frågorna så kommer vi inte att lyckas.”

Utmaningen att ta tag i de svåra frågorna är nära kopplad till utmaningen med att hantera målkonflikter. Flera av dem som kommittén träffat beskriver målkonflikter. En forskare uppmärksammar den övergripande målkonflikt som finns mellan mål som handlar om att bryta segregationen, och å andra sidan ambitionen att skapa den attraktiva staden. Mer konkret handlar målkonflikterna om att satsa på bostäder för grupper med låg betalningsförmåga även i attraktiva områden, eller på dyrare boenden för att attrahera välutbildad arbetskraft till kommunen. En liknande målkonflikt finns mellan målet med ökad valfrihet för elever och föräldrar att välja skola och målet med minskande skillnader mellan olika skolor.

En utmaning i sammanhanget är sannolikt att kommunerna för att garantera långsiktighet i arbetet mot segregation och för en socialt hållbar utveckling eftersträvar en bred politisk majoritet. Risker med det kan vara att målkonflikter osynliggörs eller förminsas för att uppnå samförstånd. Under kommunbesöken diskuterades också risken för målkonflikter mellan lokala, regionala och nationella satsningar. Att arbeta strukturellt för att motverka segregation innebär sannolikt att befintliga målkonflikter behöver synliggöras och hanteras i tydliga politiska processer.

4.7 Att arbeta rättighetsbaserat och motverka diskriminering

Många kommuner samordnar sitt arbete mot segregation med frågor som folkhälsa, social sammanhållning, integration, jämställdhet, jämlikhet och arbetet

med Agenda 2030 under begreppet social hållbarhet (se kap 2). Några av de kommuner kommittén träffat kopplar detta till de mänskliga rättigheterna och ett rättighetsbaserat arbetssätt. En kommun berättade att deras arbete utgår från rätten till trygghet, bostad, jämlika och jämställda villkor, delaktighet och inflytande samt frihet från diskriminering. En annan kommun uppmärksammar rätten till frihet från våld, till utbildning, till stöd för unga att nå målen i grundskolan och till ett tryggt och värdigt boende. En forskare betonade vikten av en politik som värnar bostaden som en social rättighet. Rättigheterna finns definierade i nationella lagar men också i de internationella konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige skrivit under. Det innebär att politiker, debattörer och tjänstepersoner på nationell, regional och lokal nivå kan åberopa de mänskliga rättigheterna som ett medel för att via budget och i andra sammanhang prioritera människors rätt till exempelvis ett fungerande boende och en likvärdig utbildning.

Flera av dem som kommittén träffat uppmärksammar vikten av att arbeta med normer och värderingar såväl internt i organisationerna som externt gentemot invånarna. Ett landsting betonar att stora organisationer måste börja arbetet mot diskriminering med värderingsfrågor internt och skapa en egen värdegrund som sedan kan spridas vidare i samhället. Flera av dem som kommittén träffat framhåller samtidigt betydelsen av folkbildning gentemot medborgarna kring sociala hållbarhetsfrågor, diskriminering och rasism.

Under kommunbesöken har vikten av jämställdhet också uppmärksammas. Det handlar om att säkerställa flickor och kvinnors frihet och att motverka alla former av hedersrelaterat våld, men det handlar också om situationen för pojkar i områden med socioekonomiska utmaningar. Enligt flera kommunrepresentanter klarar sig flickorna ofta bättre i skolan, vilket också bekräftas av statistiken.²⁹ Ibland beskrivs olika rättigheter och perspektiv som konkurrerande, men de kan också ses som sinsemellan berikande. Ett landsting har exempelvis arbetat med HBTQ-certifiering av sina verksamheter vilket enligt dem inneburit en ökad förståelse för vikten av att möta alla människor utifrån deras behov.

Ett sätt att motverka konkurrens mellan olika perspektiv är att arbeta utifrån ett intersektionellt perspektiv. Intersektionalitet handlar om att synliggöra hur maktordningar baserade på kategorier som kön, etnicitet, sexualitet,

²⁹ "Skillnaden mellan flickors och pojkars slutbetyg i grundskolan ökar. Flickornas genomsnittliga meritvärde ökar medan pojkarna ligger kvar på samma nivå som förra året. Statistiken visar också att färre pojkar blir behöriga till gymnasieskolan. För flickorna är utvecklingen den motsatta" (www.skolverket.se 2017-11-10).

funktionalitet och klass samverkar med varandra och skapar ojämlikheter och diskriminering.

Under kommunbesöken har problemet med rasism och stigmatisering³⁰ uppmärksammas kopplat till områden med socioekonomiska utmaningar och utpekandet av vissa grupper och personer som avvikande från en slags ”sammällsnorm”. Diskrimineringen har diskuterats både utifrån dess påverkan på människors livschanser, men också utifrån ”det faktum att invandrargrupper ibland trötnar och sluter sig inom den egna gruppen”. Flera av dem som kommittén träffat betonar att de ord som används påverkar. Få vill exempelvis höra att de bor i ett ”utanförskapsområde”.

Mediernas roll har också uppmärksammas och det sätt på vilket medierna riskerar att bidra till stigmatisering av vissa befolkningsgrupper och bostadsområden. På flera av kommunbesöken diskuterades Polisens lista över utsatta områden som stigmatiserande. Intressant i sammanhanget är att det i Polisens rapport från 2017³¹ står att den ökning som fått så mycket uppmärksamhet i medierna främst beror på att Polisens kunskap om områdena ökat.

”Antalet områden har ökat sedan förra rapporten vilket främst beror på att polisen har fördjupat sin kunskap om problemen i utsatta områden genom ökad närvaro, fördjupad kartläggning och samverkan. Några områden nominerades inte till förra omgången. Dels på grund av tidsbrist och dels som tidigare nämnts för att kunskapen om utsatta områden har ökat” (Polisen 2017:7).

4.8 Mottagandet av nyanlända

På samtliga kommunbesök och i samtliga möten med såväl forskare som civilsamhällets organisationer har situationen för nyanlända i Sverige diskuterats.

³⁰ Stigmatiseringsteorin handlar om att vissa grupper eller boenden i vissa områden särbehandlas eller diskrimineras (se exempelvis Andersson i Magnusson och Turner 2008: s 146–147).

³¹ Rapporten i fråga är Polisens tredje på temat utsatta områden. De två tidigare är ”En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället” (2014) och ”Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och oönskade händelser” (2015). För att definiera ”utsatta områden” har polisen utgått från så kallade områdesdokument som syftar till att ge en samlad bild av olika områden. Dessa bedömningar har sedan kompletterats med statistik från Statistiska centralbyrån. Alla områden har också bedömts utifrån de boendes benägenhet att delta i rättsprocessen, polisens möjlighet att utföra sitt uppdrag, eventuella parallella samhällsstrukturer samt förekomsten av extremism, främst den våldsbejakande islamistiska extremismen. Informationen har sedan sammanställts och analyserats vilket resulterat i 61 områden som enligt Polisen är att anse som utsatta i olika grad. De områden som uppfyller alla kriterier har bedömts vara särskilt utsatta (Polisen 2017).

Diskussionerna har ofta handlat om utmaningarna med EBO och egenbosättning³² samt kopplingen till trångboddhet, segregation och att kommunerna ibland inte vet var människor egentligen bor. Under kommunbesöken har också de anvisningar av nyanlända som gjorts sedan den så kallade bosättningslagen trädde i kraft 2016 diskuterats.³³ Trots att många kommuner som traditionellt haft ett lågt mottagande fortfarande tar emot relativt få nyanlända, har de svårt att nå sina anvisningstal. Det i sin tur driver på segregationen eftersom människor tröttnar på att vänta i Migrationsverkets anläggningsboenden och flyttar ut via egenbosättning. Situationen för ensamkommande barn är en utmaning som flera kommunrepresentanter uppmärksammat särskilt. Speciellt oroande anses situationen vara för de barn som får avslag på sin asylansökan men fortfarande är kvar i Sverige. Samtidigt är det viktigt att förstå att migration alltid reproducerar segregation men att utvecklingen är påverkansbar. En representant från forskarsamhället uttryckte det som att:

”Migration reproducerar segregation. Så har det alltid varit. Men statusen för migranter går att påverka och bestäms av arbetsmarknads- bostadsmarknads- och skolpolitik plus rasism och diskriminering.”

Ett väl fungerande mottagande av nyanlända är en av framgångsfaktorerna både för att förbättra situationen i de stadsdelar som har störst utmaningar socioekonomiskt och för att bryta segregation strukturellt. Samtidigt är det viktigt att se att frågan om segregation är betydligt bredare än frågan om mottagandet av nyanlända.

4.9 Medskapande i formulering av problem och lösningar

Betydelsen av att involvera många aktörer i arbetet mot segregation har synliggjorts vid kommunbesöken. Det handlar om samverkan mellan kommuner, landsting, statliga myndigheter, näringslivet och forskningen, men det handlar också om samverkan med civilsamhället. Under kommunbesöken berättade flera av de aktörer kommittén träffat om satsningar på dialog med

³² För en beskrivning av EBO (eget boende) och egenbosättning se fotnot 8.

³³ För att förbättra nyanländas möjligheter att etablera sig i samhället, men också för att minska det ojämna mottagandet mellan landets kommuner trädde Lag om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (den s.k. bosättningslagen) i kraft 1 mars 2016. Lagen innebär att alla kommuner är skyldiga att ta emot ett visst antal anvisade nyanlända utifrån ett beslutat kommuntal. Talen bygger på kriterierna: arbetsmarknad, folkmängd och mottagande, inklusive mottagande av asylsökande (Länsstyrelsen Västra Götalands län 2017:55).

både etablerade föreningar och lösa nätverk. Några beskrev också satsningar på dialog direkt med invånarna.

Under kommunbesöken har de skilda förutsättningarna i landets kommuner och län synliggjorts. Skillnaderna beror bland annat på den snabba omvandlingen av samhället som drivs fram av processer som globalisering, migration, urbanisering och digitalisering (Abrahamsson m.fl. 2016). Samhället är mer heterogent än tidigare, bland annat utifrån socioekonomi, etnicitet och religion. Skillnaderna har också ökat mellan olika geografiska platser. Det har lett till ett ökat behov av att hitta lokala lösningar på lokala problem. I slutrapporten från ett fyraårigt forskningsprojekt om rättvisa och socialt hållbara städer skriver författarna om vikten av att invånarna är med och formulerar både problembilden och lösningarna:

”De invånare som är berörda behöver vara med och påverka utvecklingen om förändringarna ska bli långsiktigt hållbara, möjliga att genomföra och upplevas som legitima. Särskilt angeläget är det att beakta dem vars röster inte hörs, de mest utsatta i samhället. Vår tids stora samhällsomdaning och de komplexa samhällsfrågor som följer i dess spår gör det viktigt att skapa en kultur av dialog och medskapande på alla nivåer i samhället utifrån en förändrad syn på medborgaren” (Abrahamsson m.fl. 2016:16).

5. Delegationen mot segregations framtida roll

De representanter från kommuner och andra verksamheter som kommittén träffat är generellt sett positiva till att det skapas en ny myndighet med uppdrag att motverka segregation. Det som framförallt efterfrågas är stöd att arbeta kunskapsbaserat, nätverk för erfarenhetsutbyte och stöd för samverkan mellan stat och kommun. Många efterfrågar även stöd för framtagande av fakta och statistiska jämförelser över tid. Dessutom anses Delmos kunna bidra till långsiktighet och uthållighet i arbetet mot segregation. I det här kapitlet sammanfattas de huvudsakliga förväntningar och synpunkter på Delmos framtida roll som framkommit vid kommunbesöken.

5.1 Stöd att arbeta kunskapsbaserat

Det finns mycket kunskap om orsakerna till och effekterna av segregation. Delmos kan bidra till att samla, konkretisera och sprida den kunskapen på ett lättillgängligt sätt. Det finns samtidigt många teorier om hur arbetet mot segregation bör bedrivas, både inom forskningen och inom offentlig sektor. Flera kommuner beskriver trots det sitt arbete som relativt oplanerat, styrt av akuta händelser och ibland av medierapporteringen. Det som efterfrågas är stöd att operationalisera den teoretiska kunskapen – det vill säga stöd att gå från övergripande teoretiska diskussioner ner till konkreta arbetssätt – samt stöd att identifiera vad som får störst effekt.

Några kommuner efterfrågar möjligheten att via Delmos bli ett slags pilotkommuner eller modellkommuner, där nya arbetssätt kan prövas och följs över tid, exempelvis vid planering av yrkeshögskoleutbildningar. Andra efterfrågar konkreta verktyg, metodböcker, spridning av goda exempel och stöd att utveckla indikatorer och nyckeltal för uppföljning. Delmos föreslås också bidra med att ta fram och analysera statistik som kommuner och andra aktörer kan ha användning för. Kommunerna efterfrågar också kunskapsstöd i sitt förebyggande arbete.

Några konkreta frågor som kommunerna anser att Delmos bör fördjupa sig i och analysera är frågan om segregation mellan stad och land samt frågan om eget boende och egenbosättning bland nyanlända. Under kommunbesöken och på andra möten har det blivit tydligt att ord och begrepp används som människor lägger olika mening i. En framtida roll för Delmos kan därför vara att definiera relevanta begrepp, men framförallt att bidra till en utveckling av det offentliga samtalet om segregation.

5.2 Nätverk för erfarenhetsutbyte och stöd för samverkan

Kommunerna efterfrågar nätverk för erfarenhets- och kunskapsutbyten av både strategisk och operativ karaktär. Flera kommuner hänvisar till goda erfarenheter från de nätverk som bildades under tidigare satsningar mot segregation, framförallt de nätverk som var en del av den urbana utvecklingspolitiken.³⁴ Delmos kan genom nätverksskapande bidra med kunskap, modeller och goda exempel samt stimulera kommuner och andra aktörer att arbeta på nya sätt, exempelvis mer förebyggande. En möjlighet är att välja ut ett antal kommuner som tillsammans arbetar med att omvandla teoretisk forskningsbaserad kunskap inom ett område till konkreta arbetssätt. Det skulle exempelvis kunna handla om att utveckla dialogen mellan boende och beslutsfattare i områden med socioekonomiska utmaningar eller om nya sätt att uppmärksamma och hantera målkonflikter. Några kommuner efterfrågar särskilt nätverk och samverkan mellan kommuner med liknande förutsättningar och utmaningar. Samtidigt anser flera kommuner att Delmos inte bör styra formerna för samverkan för mycket utan istället uppmuntra och låta olika former av samverkan växa fram. Vikten av att inte bara satsa på fysiska möten utan också möjligheten med digitala möten och deltagande på distans för att nå ut i hela landet har också uppmärksammats. Delmos kan också på olika sätt bidra till ökad samverkan med civilsamhället, statliga myndigheter och näringslivet.

En förhoppning är att Delmos blir ytterligare en myndighet som kan ”vara de öron” som tar in erfarenheter, kunskap och svårigheter som finns i olika verksamheter och för vidare relevanta synpunkter till den nationella nivån. Det kan handla om behovet av fler utbildningsplatser inom bristyrken, om regelverk kring samverkan med civilsamhället³⁵ eller undanröjande av hinder för att få till fler lokala lösningar. Det sistnämnda handlar framförallt om att bistå vid samverkan mellan kommuner och statliga myndigheter. Samtidigt uppmärksammas vikten av att andra myndigheter tar ansvar inom sina uppdragsområden och att dessa myndigheters uppdrag inte läggs på Delmos. Kommuner och landsting efterfrågar framförallt en nära och väl fungerande samverkan med Arbetsförmedlingen och Migrationsverket.

³⁴ Nationella satsningar för att motverka situationen i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar har pågått under en längre tid och gått under beteckningar som blommanpengarna, storstadssatsningen och urban utvecklingspolitik. Det urbana utvecklingsarbetet pågick mellan 2008 och 2015 och en viktig del av satsningen var nätverk och erfarenhetsutbyten, framförallt mellan kommuner.

³⁵ Se också diskussionen i avsnitt 3.7 på sidan 22 avseende möjligheten att använda sig av Idéburet offentligt Partnerskap (IOP).

5.3 Stöd att arbeta långsiktigt

Utvärderingar av tidigare satsningar för att motverka segregation uppmärksammar problematiken med kortsiktiga projekt och behovet av att arbeta långsiktigt. Detta bekräftades under kommunbesöken – tröttheten på kortsiktiga projekt är utbredd. En problematik i sammanhanget är, enligt de kommunrepresentanter som kommittén träffat, att olika myndigheter arbetar med liknande frågor och med kort framförhållning tar initiativ till projekt och fördelar statsbidrag inom närliggande områden utan samordning. En förhoppning på Delmos är att bli ett stöd för kommuner och andra aktörer att arbeta långsiktigt och utifrån ett helhetsperspektiv. Det kan exempelvis ske genom långsiktigt kunskapsstöd, genom stöd till samordning mellan stat och kommun och vid fördelning av statsbidrag. Delmos kan också bidra till långsiktighet i arbetet mot segregation genom att ta fram statistik och annan fakta som möjliggör jämförelser över tid.

5.4 Fördelning av statsbidrag

Framförhållning, långsiktighet, flexibilitet, enkel administration och statlig samordning är det som kommuner och landsting främst efterfrågar vid fördelning av statsbidrag. Framförhållning krävs för att åstadkomma framgångsrika insatser. Statsbidrag som fördelas sent på året ger kort tid att agera och bidragen riskerar att brinna inne. Det finns önskemål om statsbidrag som kan användas flexibelt och där formerna för verksamheten inte är allt för styrda. Statsbidrag som kan användas till investeringar efterfrågas också, liksom möjlighet att söka stimulansmedel riktade till civilsamhället samt medel som kan sökas gemensamt av flera aktörer.

På ett kommunbesök efterfrågades friare projektmedel, som tillåter kommuner och andra aktörer att testa olika saker utan att ha hela planen klar från början. Samtidigt efterfrågas stöd att utveckla kommunernas befintliga verksamheter. Kommunerna efterfrågar också enkel administration, både i ansökningsförfarandet och vid återrapportering. Särskilt små kommuner med begränsad personaladministration kan annars få svårt att ta del av bidragen. Vikten av ökad statlig samordning betonades också på kommunbesöken. Generellt efterfrågas en ökad förståelse för kommunala och regionala utmaningar och att kommunerna långsiktigt får täckning för sina kostnader. Vad gäller de aktuella statsbidragen för att minska segregation är det också viktigt att reda ut begreppen: Handlar det om stöd till de stadsdelar som har störst utmaningar socioekonomiskt eller om att minska segregationen?

Källförteckning

- Abrahamsson, Hans m.fl. (2016) *Kunskap om och arbets sätt i rättvisa och socialt hållbara städer* Göteborg, Mistra Urban Futures, report 2016:1
- Andersson, Roger m.fl. (2009) *Fattiga och rika – segregationen ökar, flyttmönster och boendesegregation i Göteborg 1990–2006*
- Andersson, Roger *Skapandet av svenskglea bostadsområden* i Magnusson Turner, Lena (red) (2008) *Den delade staden*, Umeå, Författarna & Boréa Bokförlag
- Kommission för ett socialt hållbart Malmö (2013) *Malmös väg mot en hållbar framtid, Hälsa, välfärd och rättvisa*
- Länsstyrelsen Västra Götalands län (2017) *Bostadsmarknadsanalys Västra Götalands län 2017*
- Polisens nationella operativa avdelning (2014) *En nationell översikt av kriminella nätverk med stor påverkan i lokalsamhället*
- Polisens nationella operativa avdelning (2015) *Utsatta områden – sociala risker, kollektiv förmåga och önskade händelser*
- Polisens nationella operativa avdelning (2017) *Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för polisen*
- Rädda Barnen (2017) *En plats att kalla hemma, barnfamiljer i bostadskrisens skugga*
- Sveriges Kommuner och Landsting (2015) *Sociala investeringar i Sveriges kommuner och landsting/regioner – resultat från en enkätstudie*, skriven av Anna Balkfors
- Sveriges Kommuner och Landsting (2016) *Vår tids stora samhällsodaning, en forskningsessä om politiskt ledarskap, social hållbarhet och medborgardialog*, skriven av Hans Abrahamsson
- Thörn, Catarina och Helena Holgersson (red) (2014) *Gentrifiering*, Lund, Studentlitteratur
- World Health Organization, Commission on Social Determinants of Health (2008) *Closing the gap in a generation, health equity through action on the social determinants of health*

Statliga offentliga utredningar och departementsskrivelser

DS 2013:19 *Svenska framtidsutmaningar*, Framtidskommissionens slutrapport

SOU 2017:18 *Hysesmarknad utan svarthandel och otillåten andrabandsuthyrning*,
Betänkande av Utredningen om åtgärder mot handel med hyreskontrakt

SOU 2017:37 *Samling för skolan – Nationell strategi för kunskap och likvärdighet*,
Slutbetänkande av 2015 års skolkommision

Hemsidor

Botkyrka kommun, www.botkyrka.se

Boverket, www.boverket.se

Delegationen för unga och nyanlända till arbete, www.dua.se

FN-förbundet UNA Sweden, www.fn.se

Migrationsverket, www.migrationsverket.se

Nationalencyklopedin, www.ne.se

Nationella sekretariatet för genusforskning, www.genus.se

Regeringen, www.regeringen.se

Skolverket, www.skolverket.se

Sveriges kommuner och landsting (SKL), www.skl.se

Bilaga 1: Deltagande aktörer vid kommunbesöken

Norrköping 2017-08-16

Politiker och tjänstepersoner från:
Norrköpings kommun
Linköpings kommun
Region Östergötland

Representanter från:

Mötesplatsen Portalen Norrköping
Länsstyrelsen Östergötland, ansvarig för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck
Norrköpings kommun, ansvarig för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Västerås 2017-08-23

Politiker och tjänstepersoner från:
Västerås stad
Eskilstuna kommun
Uppsala kommun
Landstinget Sörmland
Region Uppsala
Landstinget Värmland

Representanter från:

Samverkansavtalet Samhällskontraktet
Kommunala bostadsbolaget Mimer AB

Malmö 2017-08-25

Politiker och tjänstepersoner från:
Malmö stad
Helsingborgs stad
Lunds kommun
Landskrona stad
Kristianstad kommun
Region Skåne

Representanter från:

Centrum för Publikt Entreprenörskap, Malmö
Coompanion Skåne
Winnet Malmö – Resurscentrum för kvinnor
Individuell Människohjälp, Malmö
KompetensCenter idéburna Malmö, Malmö

Nätverket – Idéburen sektor Skåne
Open Skåne
Rädda barnen, Malmö
Skånes ridsportförbund
Studieförbundet Bilda
Yalla Trappan, Malmö
Länsstyrelsen Skåne
Malmö högskola

Stockholm 2017-08-30

Politiker och tjänstepersoner från:
Haninge kommun
Huddinge kommun
Södertälje kommun
Botkyrka kommun
Stockholms stad
Järfälla kommun
Nacka kommun
Stockholms läns landsting

Representanter från:

Mångkulturellt centrum, Botkyrka (2017-06-09)
Stiftelsen Fryshuset, Stockholm (2017-08-22)
Stiftelsen Berättarministeriet, Stockholm (2017-11-13)

Halmstad 2017-09-06

Politiker och tjänstepersoner från:
Halmstad kommun
Kungsbacka kommun
Region Halland

Representanter från:

Östergårdsskolan, Halmstad
Andersbergsskolan, Halmstad
Satsningen Skolan mitt i byn, Andersbergsskolan, Halmstad
Unga KRIS (Kriminellas revansch i samhället), Halmstad

Göteborg 2017-09-08

Politiker och tjänstepersoner från:
Göteborgs stad
Trollhättans stad
Borås stad

Västra Götalandsregionen

Representanter från:

Stadsdelsförvaltning Västra Hisingen, Göteborg

Gårdstensskolan, Göteborg

Kommunala bostadsbolaget Gårdstensbostäder, Göteborg

Kommunala bostadskoncernen AB Framtiden, Göteborg

Forskningsplattformen Mistra Urban Futures, Göteborg

Gävle 2017-09-14

Politiker och tjänstepersoner från:

Gävle kommun

Sundsvalls kommun

Region Gävleborg

Västernorrlands landsting

Representanter från:

Socialtjänsten i Gävle kommun

Utbildningssektorn i Gävle kommun

Dua-samarbetet i Gävle

Kommunala bostadsbolaget Gavlegårdarna, Gävle

Örebro 2017-09-19

Politiker och tjänstepersoner från:

Örebro kommun

Karlstad kommun

Region Örebro län

Representanter från:

Folkets hus i Vivalla, Örebro

Kvinnokooperativet Vivillalla, Örebro

Partnerskap Örebro

Kommunala bostadsbolaget Västerporten, Örebro

Skolsatsningen Topp25 2025, Örebro

Örebro kommun, ansvariga för arbetet mot våldsbejakande extremism

Växjö 2017-09-21

Politiker och tjänstepersoner från:

Växjö kommun

Jönköpings kommun

Region Kronoberg

Representanter från:

Medborgarkontoret i Araby, Växjö

Fältverksamheten i Växjö kommun

Etableringssamverkan Kronoberg

Skellefteå 2017-10-13

Politiker och tjänstepersoner från:

Skellefteå kommun

Umeå kommun

Luleå kommun

Region Norrbotten

Västerbottens läns landsting

Representanter från sociala företaget Urkraft, Skellefteå

Borlänge 2017-10-31

Politiker och tjänstepersoner från Borlänge kommun

Representanter från:

Kulturhuset Västra Borlänge

Riksidrottsförbundets regionala organisation i Dalarna

Bilaga 2: Exempel på verksamheter kommittén träffat

Mötesplatsen Portalen, Norrköping

Portalen är en satsning som syftar till att få fler människor i egen försörjning. Verksamheten vill flytta fokus från individens problem och brister till dennes kompetenser och förmågor och hur dessa kan nyttjas i syfte att skapa egen försörjning. Portalens verksamhet bedrivs i två bostadsområden i Norrköping; Hageby och Ringdansen. Det drivs i partnerskap mellan Hyresbostäder, Svenska kyrkan, Norrköpings kommun, ABF och Marieborgs Folkhögskola.

Kulturhuset Västra Borlänge, Borlänge

Föreningen Kulturhuset Västra Borlänge bildades 2016 och består idag av ett tjugotal medlemsföreningar samt privatpersoner som enskilda medlemmar. Syftet är att skapa en mötesplats och samla enskilda föreningar under samma tak. Brunnsviks folkhögskola bedriver verksamhet i Kulturhusets nuvarande lokaler, som även huserar tjejgrupper, koranskola och tillfälliga musikarrangemang. Organisationer som Unga Örnar, Afrikas Horn och Hyresgästföreningen är engagerade på olika sätt och framöver finns förhoppningar om ytterligare utveckling av verksamheten, exempelvis café och organisationsskola.

Folkets hus Vivalla, Örebro

Folkets Hus i Vivalla är en öppen mötesplats för demokrati, kultur, gemenskap, personlig bildning och samhällsutveckling. Föreningen vill vara ett nav och en drivande motor i, med och för det civila samhället i Vivalla. Det är en ideell förening och medlemmarna i föreningen är både enskilda personer, föreningar och organisationer. Samarbetspartners är bland annat Örebro kommun, ABF, Boverket och det kommunala bostadsbolaget Västerporten.

Mångkulturellt centrum och Unesco LUCS, Botkyrka

Mångkulturellt centrum (MKC) är en kommunal stiftelse i Botkyrka kommun, grundad 1987 och belägen i Fittja. Genom att vara ett forum och en mötesplats för forskning och konstnärliga uttryck kring migration och social och kulturell mångfald vill stiftelsen aktivt verka för ett gott samhällsklimat och öka kunskapen om de nya förutsättningar för svenska institutioner som följer i spåren av migration och globalisering. Målet är ett samhälle där mångfalden reflekteras i den nationella självbilden och där migration är en självklar del i det svenska kulturarvet. MKC bedriver utbildning och forskning och har ett

bokförlag samt kulturhus med utställningar och kulturpedagogisk verkstad. Grundstödet kommer från Botkyrka kommun, Stockholms läns landsting och Statens Kulturråd. Ytterligare samarbetspartners är Botkyrkabyggen, Områdesgruppen i Fittja, Nordiska museet och Södertörns högskola.

Unesco LUCS är en nationell plattform för svenska kommuner som vill arbeta på liknande sätt och står för Lokalt Unescocenter för samverkan. 2014 öppnades ett lokalt center i MKC:s lokaler i Fittja, Botkyrka kommun. Målet med verksamheten är att arbeta mot diskriminering och rasism och för främjande av mänskliga rättigheter, både nationellt och internationellt. Unesco LUCS arbetar med att samla och sprida kunskap samt utveckla metoder och verktyg för att kunna gå från ord till handling. Tillsammans med invånare, föreningar och platsförankrade forskare drivs piloter som ska skapa lokal förändring.

Medborgarkontoret Araby, Växjö

På medborgarkontoret i Araby kan invånare få hjälp med information och rådgivning inom kommunens område samt kontakter med olika förvaltningar, myndigheter, organisationer och föreningar. Det handlar om att ge stöd i bästa sätt att hitta rätt i samhället, samt ge större kunskap om människors rättigheter och skyldigheter. Medborgarkontorets personal kommer från Växjö kommun och Arbetsförmedlingen och talar bland annat svenska, arabiska och somaliska.

Skolan mitt i byn, Andersberg, Halmstad

Den bärande tanken i konceptet ”Skolan mitt i byn” är att göra skolan till ett kulturellt centrum för både barn och vuxna, en mötesplats som omfattar mer än bara undervisning och mer än bara mötet mellan pedagog och elev. Fokusområden är flitigt skolarbete, engagerade föräldrar, motiverande lärare, en aktiv fritid och skapande av framtidsplaner. ”Skolan mitt i byn” i Andersberg finansieras av Halmstads kommun och har en styrgrupp som består av personer från barn- och ungdomsförvaltningen, kulturförvaltningen, socialförvaltningen och teknik- och fritidsförvaltningen, samt en projektledare.

Förebyggandeenheten, socialtjänsten, Gävle

Inom socialtjänsten i Gävle kommun finns en enhet för förebyggande arbete som består av verksamheter som arbetar med stöd till föräldrar, barn och ungdomar (0–20 år). Fältgruppen är bland annat aktiv i bostadsområden och på skolor. Arbetet är inriktat på ungdomar, föräldrar och vuxna i närheten av ungdomar och sker i nära samarbete med skolor och föreningar. Familjecentralerna finns till för blivande föräldrar och föräldrar med yngre barn.

Familjecentralerna rymmer öppen förskola, barn- och mödrahälsovård och förebyggande socialtjänst. Brottsförebyggarna i Gävle är en stödfunktion för alla som arbetar med barn och ungdomar. De arbetar tillsammans med, och ger stöd till föräldrar, skolpersonal, fritidsgårdar, polisen, socialtjänsten och idrottsledare. Inom förebyggandeenheten ryms även öppenvårdsmottagning för våld i nära relation samt stödgruppsverksamhet för barn och ungdomar som lever eller har levt i familjer med olika typer av svårigheter.

Arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, Länsstyrelsen Östergötland och Norrköpings kommun

År 2005 fick Länsstyrelsen Östergötland ett nationellt uppdrag som innebär ett övergripande ansvar för länsstyrelsernas uppdrag rörande hedersrelaterat våld och förtryck. Uppdraget innebär bland annat att fördela medel till nationella eller länsövergripande insatser med syfte att motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Genom de nationella medlen främjas samarbete över länsgränserna och nationell spridning av goda exempel på insatser. Norrköpings kommun är en av de kommuner som sedan flera år driver ett förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck, bland annat genom samordning mellan olika aktörer för att motverka våld mot barn och unga.

Social hållbarhet i tillväxtarbetet, Region Halland

Målet för Region Halland är att vara en mer attraktiv, inkluderande och konkurrenskraftig region år 2020. För att vara mer attraktiv så ser regionen ett stort behov av att vara inkluderande och skapa arbetstillfällen. Region Halland har social hållbarhet, inkludering och minskade skillnader i hälsa med i sin tillväxtstrategi. Hälsa är tydligt kopplat till samhällsutvecklingen och regionen arbetar strategiskt med att minska skillnaderna i livsvillkor. Bland annat finns ett integrationsråd där representanter från regionens ledning och länsstyrelsen möter aktörer från civilsamhälle, näringsliv och andra offentliga organisationer. Integrationsrådet möts regelbundet, för att identifiera gemensamma utmaningar, dela kunskap och inspirera till handling. Måttal och indikatorer har satts upp för att kunna följa utvecklingen över tid. För Region Halland handlar det om att hitta sätt att använda det läge som man nu är i för att stärka regionen på sikt.

Kommunala bostadsbolaget Gårdstensbostäder, Göteborg

Gårdstensbostäder äger ca 85 procent av bostäderna i Gårdsten. Bolaget bildades 1997 och Gårdsten räknades då till ett av Sveriges sex mest nergångna

miljonprogramsområden. Anmälda brott låg över Göteborgsnittet, 1000 lägenheter stod tomma och omflyttningen var hög. Idag är det 1000 sökande till varje lägenhet, brottsstatistiken har halverats och granngemenskapen är god. Via olika aktiviteter är hyresgästerna engagerade i den dagliga såväl som strategiska verksamheten och sex av åtta ordinarie ledamöter i bolagsstyrelsen är hyresgäster. Gårdstensbostäder bedriver ett brett socialt arbete i samarbete med föreningsliv och företag och arrangerar bland annat motionsaktiviteter, seniorträffar, läxhjälp, fotbollsskola, segling och cykelskola. Via Gårdstensbyrån ger Gårdstensbostäder service till arbetslösa hyresgäster, bland annat sommarjobb till ungdomar. Genom social upphandling kräver bolaget även att entreprenörer anställer arbetslösa.

Kommunala bostadsbolaget Mimer, Västerås

Mimer är Västerås största bostadsbolag och ägs av Västerås stad. Som ett led i företagets sociala hållbarhetsarbete för att utveckla stadsdelar och förbättra levnadsvillkoren för såväl hyresgäster som övriga västeråsare startades Jobbpunkt Mimer. Satsningen vill bidra till nya perspektiv och förståelser för svensk arbetsmarknad samt erbjuda verktyg inom självledarskap för att deltagarna snabbare ska kunna ta en plats på den ordinarie arbetsmarknaden. Bolaget arbetar även med små och medelstora företag som vill ha hjälp med sin rekrytering, samtidigt som Mimer öppnar upp för praktikplatser inom sina egna verksamheter.

Sociala företaget Urkraft, Skellefteå

Urkraft startade sin verksamhet 1988 och arbetar med att vägleda människor till nya jobb och möjligheter. All vinst återinvesteras i verksamheten och det övergripande målet är att integrera människor – som har stora svårigheter att få och/eller behålla ett arbete – i arbetsliv och samhälle. Urkraft vill att varje individ ska utveckla egenmakt, känna sig betydelsefull och ta plats i ett sammanhang. Företag och andra organisationer kan samtidigt ta hjälp av Urkraft för att utveckla sina utbildningskoncept, rehabiliteringstjänster eller sitt arbete kring omställning. Samarbetspartners och medfinansiärer är bland annat Skellefteå kommun, Arbetsförmedlingen och Europeiska socialfonden.

Stiftelsen Fryshuset, Stockholm

Fryshuset vill göra det möjligt för unga att genom sina passioner förändra världen. Stiftelsen vänder sig till alla unga och fokuserar särskilt på dem som lever i utanförskap. Målet är att skapa gemenskaper där unga syns, hörs och räknas. Förutom i Stockholm har organisationen egna verksamheter i Göteborg, Malmö, Kalmar och Danmark och är representerad över hela Sverige via

Fryshusandan, ett riksnätverk av ungdomsorganisationer. Verksamheterna finansieras genom bidrag från stiftelser och fonder, skolpeng, och försäljning av tjänster. De får även kommunala bidrag från flera av de städer de verkar i samt ekonomiskt stöd från generösa företag och engagerade privatpersoner.

Nätverket – Idéburen sektor Skåne

Nätverket – Idéburen sektor Skåne är en ideell förening och intresseorganisation för den idéburna sektorn i Skåne. Genom kunskapsutveckling, omvärldsanalys och påverkansarbete vill nätverket skapa förutsättningar för idéburna organisationer att tillsammans med offentlig sektor, näringsliv, akademi och enskilda engagerade medborgare ta ansvar för den miljömässiga, sociala, ekonomiska och kulturella utvecklingen i regionen. Gemensamt för de aktiviteter som organisationen tar sig an är att de ska ha ett samhällsutvecklingsperspektiv. I dagsläget består nätverket av cirka 50 idéburna medlemsorganisationer, bland annat Coompanion Skåne, Hela Sverige ska leva-Skåne, Lunds stift och RFSU Malmö.

Bilaga 3: Möten med forskare

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utredning (IFAU)

Helena Holmlund, docent i nationalekonomi

Holmlunds forskning är inriktad mot utbildningsekonomi och berör skolreformers och familjebakgrundens betydelse för elevers skolresultat och framtida livschanser.

Olof Åslund, generaldirektör och chef vid IFAU samt adjungerad professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet

Åslunds forskningsintressen är invandring och arbetsmarknad, betydelsen av omgivning och nätverk på arbetsmarknaden och politikens arbetsmarknadseffekter.

Institutet för bostads- och urbanforskning (IBF) Uppsala universitet

Roger Andersson, professor i kulturgeografi

Anderssons nuvarande forskning är inriktad på fyra områden inom bostads- och stadsutvecklingsområdet: bostadssegregation, invandring, stadspolitik samt ekonomisk och social integration av invandrare. Anderssons studier fokuserar i Sverige främst på storstadsregionerna.

Karin Backvall, doktorand i kulturgeografi

Backvall forskar om stigmatisering och hur diskursen i medierna och på andra platser påverkar individer och politiska beslut. Backvall har också forskat om flyttkedjor.

Lina Hedman, forskarassistent i kulturgeografi

Hedman forskar om boendesegregation, boendekarriärer och grannskapseffekter. Hedman är intresserad av långsiktiga boendekarriärer, exempelvis om sannolikheten att bo i ett utsatt område som vuxen påverkas av boendemiljön som barn.

Nils Hertting, lektor i statsvetenskap

Hertting är intresserad av lokalt styre, stadspolitik och utvärderingsmetoder inom offentlig sektor. Herttings forskning fokuserar bland annat på teorier om deliberativa och deltagande metoder inom nätverksstyrning, utvärdering och genomförande.

Irene Molina, professor i kulturgeografi

Molina forskar om staden som plats för sociala maktrelationer. Specifika intresseområden är rasifiering och diskriminering, samt klass, genus och intersektionalitet. Molina är också ordförande i Centrum för mångvetenskaplig forskning om rasism (CEMFOR) vid Uppsala universitet.

Susanne Urban, lektor i bostads- och urbansociologi

Urbans forskningsintressen är segregation, grannskap, ungdomars karriärer och utlandsföddas företagande. Urban har bland annat studerat hur unga personer använder sina sociala nätverk för att komma in på arbetsmarknaden och hur de påverkas av sin lokala kontext och skola.

Interkulturellt Utvecklingscentrum Dalarna (IKUD), vid Dalarnas högskola

Tomas Axelson, verksamhetsledare på IKUD och universitetslektor i religionsvetenskap med medieinriktning vid Dalarnas högskola

Interkulturellt Utvecklingscentrum Dalarna (IKUD) är ett kompetenscentrum i samskapande med näringsliv och samhälle i frågor som berör interkulturella perspektiv. IKUD erbjuder forskning och uppdragsutbildning för myndigheter, företag och civilsamhälle men också symposier, debattkvällar och konferenser med brett fokus på frågor som kulturmöten och kulturell mångfald, liksom kritiska perspektiv på samhällets nuvarande strukturer och tankesystem.

Kungliga tekniska högskolan (KTH)

Sandra Karlsson, filosofie doktor i planering och beslutsanalys

Karlsson har gjort en studie som undersöker hur den områdesbaserade politiken tog sig an uppdraget att vända utvecklingen i marginaliserade bostadsområden 1995–2014. Fokus är Malmö stad mellan 2010–2015. Bland annat identifierar studien varför den förda politiken haft begränsade möjlighet att påverka reproduktionen av segregation.

Malmö högskola

Pieter Bevelander, professor i IMER på MIM, Malmö Institute of Migration

Bevelander forskar framförallt om internationell migration och olika aspekter av immigranternas integrering i samhället. Bevelander har bland annat tittat på förhållandet mellan nyanlända flyktingars deltagande på arbetsmarknaden och bosättning via så kallat eget boende eller anvisning.

Manne Gerell, forskare på institutionen för kriminologi

Gerell forskar inom geografisk kriminologi, med frågor om vilka platser som har mycket problem med t.ex. skadegörelse, bränder eller våldsbrott, varför problemen uppstår just på dessa platser, och vad som kan göras åt det.

Martin Grander, doktorand i MUSA – Migration, urbanisering och samhällsomvandling

Granders forskning inriktar sig på den ökande bostads ojämlikheten i städerna och hur denna ojämlikhet uppstår och bekämpas. Grander intresserar sig bland annat för de allmännyttiga bostadsföretagens roll i arbetet med att skapa socialt hållbara städer.

Per Olof Hallin, professor i kulturgeografi

Hallins forskning är främst inriktad mot risk och sårbarhetsanalyser i urbana områden samt städernas sociala och ekologiska omställning. I samarbete med forskarkollegor har han utvecklat metoder för risk- och sårbarhetsanalyser.

Malin Ideland, professor i utbildningsvetenskap och docent i etnologi

Ideland är intresserad av hur makt utövas genom normer och försöker förstå utbildning, naturvetenskap och moderna bioteknologier utifrån ett kulturellt och normkritiskt perspektiv. Idelands nuvarande forskning handlar om mobilitet, flyktingskap och likvärdig utbildning.

Anna-Karin Ivert, universitetslektor på Institutionen för kriminologi

Ivert forskar om kriminologi, otrygghet, etnicitet, migration och segregation med fokus på barns och ungdomars villkor. Ett av Iverts pågående projekt handlar om flyktingbarns erfarenheter och upplevelser av utsatthet och otrygghet i Sverige

Carina Listerborn, lektor och professor i stadsbyggnad

Listerborn är koordinator för forskarutbildningsprogrammet MUSA – Migration, urbanisering och samhällsomvandling. Bland Listerborns

forskningsintressen återfinns bostadsfrågor, segregation och planeringsteori samt intersektionella och postkoloniala teorier.

Tapio Salonen, professor i socialt arbete

Salonens forskning rör välfärdsfrågor i vid mening, däribland utsattas försörjningsvillkor, marginalisering, sociala interventioner och demokratifrågor. Salonen är också vicerektor på Malmö högskola.

Mikael Stigendal, professor i sociologi

Stigendal har under många år forskat om urbana förändringsprocesser och samverkan. Stigendals forskningsobjekt är staden, med fokus på hur samhället hänger ihop.

Marie Torstensson Levander, professor i Hälsa & Samhälle

Torstensson Levander forskar om könsskillnader och brott, psykisk ohälsa och brott, longitudinella studier, stadsmiljö, brott och trygghet, brottsprevention. Ett pågående projekt handlar om polisens arbetsmetoder och implementering inom narkotikabekämpningen.

Mistra Urban Futures, Göteborg

Anna-Johanna Klasander, professor Chalmers tekniska högskola

Klasanders professionella intresse kretsar framförallt kring staden som form och fenomen, och hur städers och stadsdelars olika typer av utformning spelar roll för hur städer används och upplevs.

Åsa Lorentzi, processledare, Norra Hisingen, Göteborgs stad

Lorentzi var en av projektledarna för forskningsprojektet KAIROS (Kunskap om och arbetssätt för rättvisa och socialt hållbara städer) Lorentzi är intresserad av behovet av ”synvänder” för att hitta en ny färdriktning och inspirera till sökande efter nya arbetssätt.

Ove Sernhede, professor Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande

Sernhede forskar bland annat om ungdomskultur, med fokus på segregationens konsekvenser för förortens unga.

Andrea Spehar, lektor på Statsvetenskapliga institutionen.

Spehar är föreståndare för *Centre on Global Migration* och forskar om hur migration och urbanisering påverkar politiken i Europa. Spehar forskar också om politiska partier och jämställdhet i centrala och östra Europa.

Catharina Thörn, lektor Institutionen för kulturvetenskaper

Thörn forskar om bostads- och statspolitik, segregation och gentrifiering. Thörn är intresserad av maktfrågor och målkonflikter kopplat till stadens omvandling.

Mälardalens högskola

Osman Aytar, docent i socialt arbete

Aytars forskningsintressen är bland annat mångfald, etnicitet, integration, interetniska relationer, bemötande, ensamkommande barn, mångfaldens organisationer och ledarskap, diaspora (etniska gruppers bosättning utomlands), statslöshet samt utvärdering och metodutveckling.

Terance Fell, lektor i statsvetenskap

Fell arbetar med urbanforskning med fokus på medelstora städer. Fell har bland annat forskat om stadsdelsutveckling inom ramen för Samhällskontraktet, som är ett avtal om strategisk samverkan för att utveckla regionen mellan Mälardalens högskola och Eskilstuna kommun, Västerås stad, Landstinget Sörmland samt Region Västmanland.

Thomas Wahl, akademichef, Akademin för ekonomi, samhälle och teknik

Wahl sitter i styrgruppen för Samhällskontraktet som representant från Mälardalens högskola.